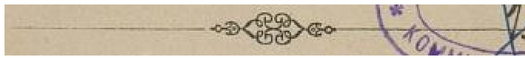
BIDRAG til Kundskab om Qvænerne i Kongeriget Norge,

af ***Nils Vibe Stockfleth,*** Præst. CHRISTIANIA. Forlagt af C. A. DYBWAD. Trykt hos W. C. Fabritius. 1848.

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken digitaliserades i november 2008 av norska Nasjonalbiblioteket, varifrån de scannade bilderna i november 2014 och OCR-texten i januari 2015 kopierades till Projekt Runeberg för korrekturläsning.

FORORD.

Ved Qvænerne menes her de samme, som i Sverige kaldes Finner, det er alle de, som tale det finlandske Sprog. Selv kalder Folket sig Suomalaiset, Suomer, og Finland Suomenmaa, Suomenland.

INDHOLD.

Indvandringer og Nedsættelse derfor maa erkjendes for et Gode i statsøkonomisk Henseende, saa meget mere da derved den norske Befolkning ikke lider nogen uretfærdig Fortrængel.

End mere have Meningerne været delte om og hvorvidt deres Sprog med Billighed og Retfærdighed kunde gjøre Fordring paa at blive taalt. Grundene for og mod anføres, prøves og undersøges. Det aldeles Uudførlige i at tilintetgjöre deres Sprog vises, ligeledes baade det Politisk- og Kristelig-Rigtige og Nödvendige i at lade deres Sprog vederfaree Retfærdighed og Anerkjendelse.

Side

I Bedømmelsen af Qvænerne og de qvænske Sprogforholde maa der tages Hensyn til at Finmarkens Amt er en Grændse-Provinds, omringet af Sveriges og Ruslands qvænske Provindser, med hvis qvænske Befolkning Norges Qvæner leve i uafbrudt Forbindelse. Det er en mindre rigtig Opfattelse af de virkelige Forholde at betragte og behandle Qvænerne i Finmarkens Amt blot som Fremmede, de have i flere Generationer boet i Landet og i den Tid bidraget deres til den norske Stats og Kirkes Opretholdelse.

Hvert Aar kom russiske Præster ned til dem fra Finland og prædikede Qvænsk for dem fordi ingen norsk Præst kjendte noget til deres Sprog. Den norske Stat og Kirke er ikke tjent med at en 3000 kraftige Qvæner indkalde sprogkyndige russiske Præster til at besørge deres Kirke- og Skoleanliggender. En liberal Behandling og Anerkjendelse af deres Sprog, lig den, som vises dem i Rusland og Sverige, har stedse ytret en velgjørende Indflydelse paa deres Gemyts Böjelighed.

Man kan meget godt lade Finnerne (Lapperne) og Qvænerne med samt deres Sprog vederfares Anerkjendelse uden at derved hverken det norske Folk eller Sprog lider nogensomhelst utilbørlig Hindring, Tilsidesættelse eller Fortrængsel.

Forskjellen mellem Finnernes og Qvænernes Stilling og Forhold til Norge og Norges Stilling og Forhold til dem er ingenlunde overset eller sammenblandet

1—31.

Min underdanigste Ansøgning til Hans Majestæt Kongen

31.

b.

III.

a.

Det Kongelige Kirke-Departements underdanigste
Indstilling til Hans Majestæt Kongen i Anledning af min Side
31—38 indgivne underdanigste Ansøgning

71—94.

b.

Hans Majestæt Kongens naadigste Resolution

94.

Qvænerne i Finmarken.

Mennigerne om det Gavnlige eller Ikkegavnlige i dette Folks Indvandringer og Nedsættelse have været delte, og ere det tildels endnu; men endnu mere have Meningerne været delte, om og hvorvidt deres Sprog med Billighed og Retfærdighed kunde gjøre Fordring paa at hlive taalt. I sine: „Optegnelser fra Finmarken“ har Provst Rode med fuldkommen Føie henledet Regjeringens Opmærksomhed paa denne Gjenstand.

Om Qvænerne hedder det i Optegnelserne Side 95, 96, 98 og 99:

„Da det var Fiskeriet, som lokkede de Norske til i det 14de Aarhundrede at nedsætte sig i Finmarken, have de naturligvis udvalgt sig de for denne Næringsdrift mest beleilige Steder, nemlig ved Havkysten, og først efterhaanden, som de begyndte at lægge nogen Vind paa Fædrift, trukket sig længere ind i de dybere Fjorde, der sandsynligvis først meget senere ere blevne befolkede. Det var derfor her Qvænerne lettest fandt2 Plads da de i Førstningen af forrige Aarbundrcde be gyndte at flytte over til Finmarken fra de nordligste Egne i tie svenske Lapmarker. Om maaske Enkelte have netlsat sig ber allerede tidligere, har saadant dog neppe været almindeligt før. At de hertil ere indkom ne fra.de kvenske Lapmarker norden for den bolbniske Bugt, er vitlerligt nok, og siges udlrykkelig i Rector Schanches Brev til Missionscoilegiet af 1730; og da Antallet af disse Indvandrede vel ei er meget betydc ligt i Sammenligning med Landets tidligere Indvaane re, da de end ikke nu ere udliredte overalt i Finmarken og vel egentlig maa betragtes som Fremmede her i Lan det, hvis Efterkommere man skulde formodet at ville sam mensmelte med Landets egne Indbyggere, som det pleier at gaa med andre Fremmede, der enkeltvis nedsætte sigi et fremmed Land 5 saa kunde Qvænernes oprindelige Her komst vel ikke egentlig være Finmarkens Historie ved kommende; — men da man her linder det besynderli ge Phænomen, at Qvænerne, just fordi de ikke have adspredt sig overalt i Finmarken, men bo samlede paa enkelte Steder, hvor de i Henseende til Antal have Over vægten, ei alene have vedligeholdt Sprog og Sæder igjennem flere Generationer, men endog for en slor Del overført samme paa deres Naboer, saa kan man nu ei andet end betragte dem som en særskilt 3die Klasse af Finmarkens Indvaauere, og Spørgsmaalet: hvad forstaas egentlig ved Qvæner? synes derfor her saameget mere at fordre et Svar, som Navnet nu neppe er bekjendt udenfor Finmarken selv." „Ved Qvæner forstaas her de Samme, som i Sve rige kaldes Finner, d. e. Alle de, der lale det finland ske eller — som det ogsaa kaldes, — karelske Sprog."3 „Ifølge Sporrings Manuscript fra 1734 (se topogr. Journal for Norge 6te Hefte Pag. 69) søgtc Qvænerne allerede i det lode Aarhundrede ned til Finmarken for Handelens Skyld (kun som Reisende, ikke for at bo sætte sig), og da Finmarkens Indvaanere saaledes alle rede i ældre Tider have lært at kjende disse Folk uns der Navn af Qvæner, er det ei at undres paa, at de have kaldt dem saa fremdeles, da de senere kom for at hosætte sig her." Fremdeles Side 207—209: i Almindelighed ret ordentlige, ofte endog nette, Vaaninger, der især

ved Renligbed kjen deligen udmærke sig ei alene fremfor de smudsige Fin ners, men endog fremfor de Norskes; den større Flid, hvormed de sædvanligen dyrke deres Jordplelterj de res overlegne Sands for og Duelighcd til adskillige Slags Haandværk; deres større Husflid, især den qvin delige, samt deres i det Hele ganske fordelaglige Ud vortes, ere de Egenskaber, som ved en flygtig Betragt ning først falde i Øineue, og som udentvivl have bere det Qvænerne den Ros, hvormed nogle Reisende, og navnligen v. Buch have overøst dem; men nåar man bar sagt dette, har man ogsaa sagt fast alt det Gode, som lader sig sige om de i Finmarken boende Qvæner. De ere stolte, stivsindcde, falske, fordringsfulde, træt tekjære og brutale, og det med kun faa Undtagelser. At karakterisere et Folk saaledes kunde lettelig synes overdrevent og at udsprrnge fra Lidenskabeligbed ; men man erindre sig, at det ikke er nogen bel Nation, som her skildres ; men snarere kun dens Udskud, og de Ud skudtes Eflerkommere; thi at det hovedsagelig er Saa danne, som maa forlade deres Fødcegne og drage over4 Grændserne, er vel ligesaa troligt, som at det i Rege len just ikke er de bedste Normænd, der trække op lii Finmarken og bosætte sig der. Om den Nytte, Qvæ nernes endnu stedse ei alene vedvarende, men endog aarlig tiltagende Indflytninger i Finmarken stifter, kan opveie den Skade, de anrette ved at opfylde disse Eg ne af Landet med alskens Pak, er derfor saare tvivl somt, og et Spørgsmaal, som vistnok fortjente Regje ringens Opmærksomhed. Det er vel saa, at de Qvæ ner, som for 100 Aar tilbage indflyttede til Finmarken, for største Delen nedsatte sig i Egne, som forben vare lidet beboede, og opdyrkede forben übenyttet Jord, og derved virkelig gavnede; men det er ligesaa vist, at de Indvandrende nuomstunder kun trække til de Egne, hvor deres Landsmænd bo, og aldeles ikke befalte sig med Jordens Dyrkning, end sige med Oprydning af ny Jord. Iblandt de Mange, som skarevis trække over til Finmar ken, især nåar Misvæxt indtræffer i de nordligste Egne af Sverige, bvilket i de senere Aar har været hyppigl Tilfældet, er det desuden kun Faa, som komme i den Hcnsigt der at fæste stadig Bopæl, eller vedblive den ne Hensigt, om de havde den. Mængden søger kun der for en Tid at opholde Livet, og trækker igjen til bage; men Aaret efter komme enten de Samme eller Andre i deres Sted igjen, uden at de engang, medens de opholde sig i Finmarken, afhjælpe Mangelen paa Tjenestetyende eller Arbeidsfolk; thi de komme ikke videre end til det Sted, hvor de først strande, d. e. især i Alten, hvor de drive noget Fiskeri i Forening med de bosatte Qvæner, og i Kaafjord, saalænge Ar beide der ved Yærket kan erholdes, og iøvrigt betle de sig frem, eller søge deres Føde paa andre, maaske end5 nu mindre lovlige Maader. Vel ere de sædvanlig for synede med et Slags Pas, som gjerne er udstædt af Lensmændenc, stundom ogsaa med Præste-Attest; men da begge formodentlig uden Vanskelighed meddeles En hver, kunne de ei tillægges synderligt Værd. At de befordre Lmoralitet er vel temmelig afgjort, medens det derimod er ligesaa vist, at de blot Omstreifende alde les ingen Nylle gjøre for Landet, og neppe ere vel heller de Tilbageblivende nogeu glædelig Acqvisition. At de i Finmarken bosatte Qvæner gjøre Fordring paa, skjønt de ere Fremmede, at hævde deres Lands Love og Skikke, at faa deres Børn underviste i deres eget Sprog <fcc., og at man virkelig nødes til, hvis man vil udrette noget med dem, at lære deres Sprog eller altid at have en Tolk ved Haanden, afgiver et Exempel baa de paa deres Pretensioner og paa den Lleilighed og Tidspilde, som de foraarsage." Tromsø Tidende 1840, No. 41, 42 indeholder en Opsats: „Om Aarsagerne til Almucns slette Forfatning i Vestfinmarken i Almindeligbed og i Altens Bygd i Særdeleshed," (skrevet af nogle Almuesmænd). Som tredie Aarsag til den norske Almues slette Forfatning anføres den uhyre Mængde af aarligen an komne Qvæner fra svensk og russisk Lapmarken, der foretrækkes for Normændene til Arbeide, da Qvænerne arbeide for mindre Dagløn end Almucsmanden, nåar Al muen forlanger 48 /? om Dagen, tilbyde Qvænerne sig for 40 /?; tilbyder Almuesmanden sig for 40 (l gaar Qvænen ned til 30 /?, o. s. v. Altens Kobherværk skul de vist nok ikke faa sine store Anlæg udførte, nåar ikke Qvænerne vare. Men da neppe den halve Del af de hidankomne Qvæner antages ved Værket, og ofte ad6 skillige af de Antagne afskediges, lægge disse sig paa Bygden, søge Arbeide og fortrænge Almuen, eller lage Øxen paa Nakken og lade Skoven undgjelde det, ved at hugge Brænde hvor somhelst de kunne finde, flække Næver af Birken og Barken af Vietræerne, nedhugge den saa nyttige Rognskov, afbryde Qvisterne med Lø vet og lade Stammen ligge og raadne, foruden meget mere, som er Skoven til Ruin. Vel kunne baade Vær kets Bestyrere, Handelsmændene og enkelte Andre have betydelig Fordel af denne store Folkemængde, saasom Arbeidslønnen kan nedsættes, men om dette her Anførte virkelig bidrager til Almuens eller Landets sande Vel, tro Indsenderne bliver vanskeligt at besvare med Ja." Fremdeles er der bemærkct af dem, der helst ville have Qvænerne bort fra Finmarken: „Det er ikke liensigten at ville bebreide Qvænerne deres

Kjærlighed til deres Fædres Sprog; men Et ei det at ære og elske sit Modersmaal, et Andet med selv god Egenkjærlighed at fordre det æret og bævdet af og hos et fremmed Folk. Der er en væsentlig Forskjel imellem deres og Finnernes Stilling, i det disse leve i deres eget Land, som de besadde endog tidligere end de Norske, imedens hine som Fremmede indflytlede her til fra et andet Land. Man kan derfor vel neppe med nogen Føie slutte fra den Omsorg, som Sverige og Bus land have vist for Qvænernes Sprog, til det, som Nor ge bør gjøre for dem. Det turde være tvivlsomt nok, om Sverige vilde have vist Qvænerne den Opmærksom hed, som der skjænkes dem, dersom deres Antal ikke oprindeligen havde været større end deres, som nu høre til Sverige, og dog er det den Dag i Dag flere Præ stegjelde, som udelukkende beståa af Qvæner, og fordi7 Rusland viser Omsorg for et i dens Statssamfund ind lemmet Folk, som bebor en Landstrækning af et helt Kongeriges Omfang, ved at beskikke Folkets egne Søn ner, dannede paa dets eget Universitet, til Embedsmænd i Landet, derfor kan man dog vel ikke sige, at Norge skal have samme Forpligtelse imod en Flok fremmede indflyltede Overløbere. Qvænerne have ingen anden Ret i Norge end de indflyttede Individer af kvilken somhelst anden Nation, saasom Svenske, Tydskere, En gelsmænd og Russere, der ligeledes have bosat sig her. At Qvænerne vedligeholde deres Sprog i deres huslige Liv og Forholde er Noget, som hverken kan eller bør formenes dem, men den offentlige Anerkjendelse af sam me som et Landet tilhørende Sprog, der skal lyde fra Prædikestolen, er en Krænkelse af de Norskes übestri delige Ret til i norsk Kirke at børe norsk Prædiken. At Qvænerne i Alten vare taknemmelige, da man for nogle Aar siden isfedet for en duelig norsk Skolehol der ansatte en mindre duelig for ei at sige uduelig Qvæn, er ganske rimeligt. Den nuværende qvænske Befolkning vilde have været norsk, dersom ikke disse Menneskers forunderlige Hovmod og Egenkjærlighed have indaandet dem det Princip, ei at ville lære Norsk. Det gaar saa vidt, at de, som nolens volens have lært Sproget i deres Barndom, næsten skamme sig ved at forståa det, og vi have Exempler paa, at Qvæner, gif tede med norske Fruentimmer, ikke have villet tillade deres Børn at søge norsk Skole eller hjemme at tale deres Modersmaal. Hvis saadan Stolthed maa erkjen des at være utilbørlig, kan det vel heller ikke være rigtigt, ved overdreven Føielighed at styrke og nære8 4 den, istedetfor ved sindige — ikke voldsomme — For holdsregler lidt efter lidt at svække og bøie den." „De Beviser, som hentes fra den Liberalitet, der i vort eget og andre Lande vises i endel, exempelvis an førte, Tilfælde, kunne ikke indrømmes Bigtigheden af. I alle hine Tilfælde slrækker den paaheraabte Libera litet sig ikke videre end til at indrømme de fremmede Nationer eller Religions-Bekjendere Frihed eller Tilla delse til selv og paa egen Bekostning at træffe Foran staltninger til Opnaaelsen af deres Ønske; for Qvæner nes Vedkommende er der derimod Tale om Statens For pligtclse til at føie saadan Anstalt ved. Oprettelse af qvænske Skoler og Ansaettelse af Embcdsmænd, som forståa deres Sprog, eller offentlige Tolke, som kunne oversætte det." „Dersom Normændene i Hamburg og Munchen for langte af disse Stæders Regjeringer, at disse skulde forskaffe dem norske Aviser og Tidsskrifter, vilde de rimeligvis komme tilkort, og hvis en Del Norske herfra fandt for godt at flytte over til Finland, tvivler jegpaa, at hs. keiserlige russiske Majestæt vilde vise dem og. deres Sprog samme Opniærksomked, som dersteds vises imod Qvænerne." „ Skulde der være nogen skjellig Grund til saadan Forføining fra vor Side, da maatte det jo vist nok være den Betragtning, at deres Indflytning var til Gavn for Landet, og at de endog skulde være uundværlige for Finmarken, som af Nogle paastaas. Vel har den udvi dede Drift af Kaafjords Værk og den deraf flydende sikre Fortjeneste i senere Aar lokket dygligere Arbei dere herover end tilforn, ligesaa har det sidsle Decen niums fruglbarere Aar i Finland formindsket den Elen9 dighed og Hungersnød, som i nogle Aar drev saa man ge usle og uduelige Stakler hertil; men det ligger dog i Sagens Natur, at det altid, nåar et Land ikke giver tilstrækkeligt Brød for alle dets Indvaanere, blive de maadeligste, som først maa fortrække; og at de, som vrages i Finland, skulde være de bedste her og alde les uundværlige for os, kunde synes for Mange maaske at være en for Norge i Almindelighed og for Finmar ken i Særdeleshed saa beskjæmmende Paastand, at man ugjerne har set den udtalt af en redelig og patriotisk Tunge." „Man bør derfor ikke benægte, at Qvænernes Om flytning aldeles ikke kan medføre nogen, skjønt kun lo kal og temporær Nytte, men denne bør ikke betragtes isoleret, men de skadelige Følger ogsaa lægges paa Vægtskaalen." „Der klages, og det med Rette, over Skovens Øde læggelse, men hvem uden Qvænerne have vi at lakke derfor? Hvo, uden de, lærte først Finmarkens Almue, at der behøves Laas for en Stolpebod?"^ Som et vigligt Aktstykke til Besvarelsen af det Spørgsmaal:- Ere Qvænerne et Gode eller Onde for Finmarkens Amt? meddeles her i Oversællelse et Brev ifra Hr. brittisk General - Consul Crovve,

skrevet fra Kaafjords Værk i Dccember 1843. Som bekjendt har Hr. General -Consul Crovve tilbragt en lang Række af Aar i Finmarken, dels paa Hammerfest, længst dog i Alten^Talvig Sogn, som Bestyrer af Kaafjords Kobber værk, hvor Qvænerne udgjorde den allerstørste Del af Arbeidsstyrken, dels fordi Landets norske Befolkning ikke paa langt nær havde kunnet afgive den nødvendi ge Arbeidskraft, og dels fordi den norske Befolkning10 ikke følle sig skikket til Værk-Arbeide. Hr. Crowe er en ligesaa upartisk som competent Dommer om det qvænske Folk, og om dets Forhold til Finmarken. Da saa Meget er skrevet og endnu Mere er sagt for at nedsætte Qvænernes Karakter, er det jeg med Fornøielse opfylder Deres Anmodning om, at afgive min Mening om dem, hvilken jeg tør tro mig berettiget til at fremsætte, da neppe Nogen i Finmarken har staat i et saa umiddelbart Forhold til dem; ja jeg anser det endog for en Retfærdigheds Handling, jeg skylder saa vel Qvænerne som det Offentlige." Qvænerne ere, efter min Mening, ifølge deres Tilbøielighed, neppe noget udvandrende Folk, tvertimod ere de deres Fædrene Arne høiligen hengivne og nære tillige Fordomme, der snarere modarbeide Udvandrings lysten end fremme den." Forinden dette Kobberværk blev sat i Drift, hav de den nordlige Del af Finland og Distriktet ovenfor Torneå været hjemsøgt af en Række Misvæxt-Aar, hvil ket foraarsagede, at hele Præstegjelde bragtes til en saadan Yderlighed, at Barkebrød udgjorde om ikke den eneste, saa dog den vigtigste Del af Beboernes Næ ringsmidler; de benyttede derfor med Glæde den An ledning til Erhverv, som Aabningen af Driften af Al tens Kobberværk tilbød. Man kan i Almindelighed ikke med Sikkerhed angive et Folks moralske Standpunkt efter de Individers, der, for at forbedre deres Kaar, udvandre; Qvænerne bør naturligvis ikke gjøre nogen Undtagelse heri; meget mere maa det antages, at de, som vare deres Communer til Byrde, først og fremmest ansporedes til at udvandre fra deres Hjem, og at iblandt11 disse den overveiende Del bestod af dem, der ikke vare husholderiske, men letsindige/f „Paa Grund af den indfødte Finmarkers Apati og Ulyst til ethvert uvant Arbeide, maa ethvert Foretagen de, der er afhængigt af Haandarbeide, mislykkes, hvis det ikke understøttes af Andre. En Tid lang vare om trent 500 Qvæner anbragte ved Værket, og denne be timelige Arbeidskraft maa det tilskrives ikke alene Ud viklingen, men ogsaa at Værket har kunnet vedblive, hvilket ellers, betynget som det var med Bekostningen af at transportere norske Arbeidere fra Røraas ogFol dalen, maatte have været nedlagt." Det er en uimodsigelig Kjendsgjerning, at intet Foretagende, som er afhængigt af Haandarbeide, kan drives i Finmarken med noget Held uden ved Hjælp af Qvænerne, det være sig Bjergværksdrift, Spidsberg fangst eller Bankfisken, og det ikke alene paa Grund af Qvænernes Virksomheds Aand og Industri, men og saa paa Grund af deres Tarvelighed og Sparsommelig hed, som gjør det muligt for dem at arbeide for rin gere Betaling end de norske Indfødte, der af den Aar sag have ført Klager over Qvænerne, hvilke Klager ha ve været gjentagne af dem, der af en i sig selv agt værdig, men formentligen misforstaat Patriotisme for at opinuntre indcnlandsk Industri, synes at have forglemt, at det er ikkuns ved at aabne en fornuftig Concurrence, at Distriktets Erhvervs Kilder tilhørligen kunne udvik les og benyttes, og Dovenskab kan finde en heldbrin gende Spore til forøget Virksomhed." „Det lyder næslen utroligt, og dog forholder det sig saaledes, at, førend Qvænerne begyndte at tåge Ar beide her ved Værket, og da Daglønnen var omtrent12 dobbelt saa høi som nu, at ikke flere end fem Indivi der af Distriktets Befolkning vare at formåa til at ar beide ved Værket, omendskjønt de ofte vare i Mangel for Levnetsmidler, og omendskjønt Arbeidet var af den Beskaffenhed, at det senere er udført af qvænske Fruen timmer og Børn." I den tilgrændsendc Qvænangerfjord ere Beboer ne for det meste af qvænsk Oprindelse; deres fortrin ligere dyrkede Bopladse og bedre Formues Omstændig heder beviser deres Virksomhed og Industri. Det sam me gjælder om Børselv og Laxelv i Porsangerfjord, hvor Indbyggerne ogsaa ere af qvænsk Oprindelse; det Factum, at disse have 100 Vog Smør at sælge aarli gen, godtgjør deres mere udviklede Industri og Bespa relses Aand, da Smør udgjør en vigtig Husholdnings artikel i alle Qvænfamilier, og er en Artikel, som i ikke übetydelig Mængde kjøbes af næsten alle andre Finmar kens Beboere.'f „Der er en anden Fordel, som følger disse Qvæ nernes Frem- og Tilbagevand ringer, og som man hidtil ikke har sat tilbørlig Pris paa. Klimatets Barskhed i Forening med Dagens Korthed formindsker Trangen til Arbeidskraft i de fire Vintermaaneder; der vilde da op slaa en Vanskelighed i at forskaffe Underholdning til en Befolkning af Arbeidere uden Arbeide, men paa denne Ulempe rette Qvænerne selv, idet de fleste af dem, der ikke have bosat sig, besøge deres Hjem i Vintertiden og vende om Foraaret tilbage, befriende derved Distrik tet fra at skaffe Underholdning til en Mængde Menne sker, paa en Aarstid, da Anledning til Erhverv er van skelig. Reisen til Hjemmet fra Værket koster dem

om trent IVa Spd."13 „Det var ikke at vente, at der iblandt den Mæng de Qvæner, som ere komne ned til Værket, ikke skul de findes Saadanne, som vare ødsle, og hos hvilke ikke de Laster skulde findes, som ere egne for den arbei dende Klasse; men de have dog udgjort det ringeste Antal." „l 10 Aar har Halvdelen af delte Etablissements Ar beidsstolt bestaat af disse vandrende Qvæner, og, om endskjønt de for en Del have, om man saa vil, dannet Udskuddet af deres Nation, kan jeg uden ringeste Re servation forsikre, at ingen Samling af den arbeidende Klasse — det være sig Engelske, Norske eller af et andet Folk — i det Hele kunde have opført sig mere exemplarisk, og som et Bevis herpaa behøver jeg blot at henvise fil Foged - Arkivet, der udviser hvor faa Exempler der ere paa, at man i ovennævnte Tidsrum har maaltet tåge sin Tilflugt til Autho rite ternes Mel lomkomst." „Qvænerne ere, som jeg allerede har bemærket, jo ikke uden Fordomme, og hænge med overordentlig For kjærlighcd ved deres Sprog og ved deres Forfædres Sædvaner. Dette synes man ikke rigtigen at have be dømt ved de Forsøg, der ere gjorte for at bringe dem til at antage Sæde r, Skikke og Sprog, dem fremmede og übekjendte; deraf udviklede sigen Oppositions-Aand, som har foraarsaget hine uretfærdige Domme over dem." „Det hører ikke hertil at hentyde paa det i Fin marken saa almindeligen herskende Kreditsystem ; som en Modsætning hertil vil jeg blot anføre, at ved Op gjørelsen af vore aarlige Regninger for delte Aar have vi 410 Qvæner, Qvinder og Børn iberegnede, ved Vær14 het, og var Summen af samtlige deres Gjeld til Vær ket 6 —-sex Ort!" De have bidraget med ikke mindre end over 4000 Spd. til Værkskirkens Opbyggelse og omtrent 2000 Spd. til Sparekassen, el Fond, der er dannet til at blive et Forsørgelses-Middcl i Tilfælde af Værksdriftens Slands ning i nogen Tid. Der gives kun faa af de qvænske Arbeidere, der ikke have oplagle Penge, Mange fra 200 til 300 Spd., Nogle endog 500 Spd., som de enten ha ve sat tid paa Renter eller fcjøht Jord for. En Qvæn arbeider kan i Gjennemsnit fortjene omtrent 7—B Spd. om Maaneden, nåar ban stadigt arbeider, og kan leve for 4 Ort til 1 Spd. om Ugen." „Til Slutning skal jeg endnu gjenlage, at Qvæ nerne ere et opvakt, virksomt, industrielt og sparsom meligt Folk, og som saadan t behøver jeg ikke at gjø re opmærksom paa dets Fortrin i statsøkonomisk Hen seende." Til de fra Side 3 til 9 anførte Ankepostcr be raærkes Følgende: 1. Der frembæves Side 6, „at der ikke bebreides Qvænerne deres Kjærlighed til deres Fædres Sprog, men at de med selvgod Egcnkjærlighed fordre det æret og hævdet af og hos et fremmed Folk." Her til maa bemærkes, at Qvænernes Fordringer ere skildrede skarpere, mere omfattende og mere an massende end de i Virkeligheden ere. Om de el ske eller ikke elske deres Fædres Sprog i deres Hjerter, kan naturligviis ikke være Gjenstand fol det ene eller for det andet Parties Omdømme, Ril ligelse eller Misbilligelse; at de gaa et Skridt vi dere, som ethvert andet Folk ogsaa vil gjøre, nem-15 lig ønske deres Børn underviste i deres eget Sprogs Religionsbøger, ønske Tolke for at blive forstaaede og for at forståa Andre, og helst ønske at lale deres eget Sprog, alt dette bliver først en Gjenstand for Overveielse, Billigelse eller Misbilli gelse. Dersom de ien endnu høiere Grad vilde fordre deres Sprog hævdet og æret hos os, kunde der vistnok være Betænkeligheder i at give dem Medhold, Noget, som heller ikke vides at have væ ret forlangt eller ventet af Folket. Men i det, som de ønskede og fremdeles ønske og som de af Fin markens Geistlighed have erholdt opfyldt, hvor me get maa dog ikke Billighed, Humanitet, Retfærdig hed og Klogskab lale for dem? o Side 6. Qvænerne ere vel opriudeligen et frem med Folk, som i sin Tid fra Finland ere vandrede over til Fi-imarken, men den større Del er dog født i Alten og i forskjellige Egne i Finmarken, hvor deres Folk igjennem flere Slægter have boet. En Del er vel ogsaa for Værkets Skyld i Kaafjord kom met lii Veslfinmarken, og, ligeledes for at erholde Arbeide, til Hammerfest og Handelsstederne om kring, hvor der allid har været Mangel paa Dag arbeidere, indtil at Qvænernes Indvandringer bleve almindeligere. Forskjellen mellem Finnernes og Qvænernes Stilling og Rettigheder er ingenlunde overset; de Begunstigelser, der ere viste de Sidste, ere i og for sig selv høist übetydelige, som af det Følgende vil ses. 3 Side 7. Hvad jeg i den Constitutionelle og Tromsø Tidende bar sagt, gjenlager jeg her, at saa længe som begge Nabostalcrne, Sverige og Rusland, vise16 denne Omsorg for Qvænerne og deres Sprog, saa maa Norge alene af den Grund vise dette Folk og Sprog en forholdsvis lignende Omsorg; men hver ken jeg eller nogen Anden har derfor sagt, at der for Norges Qvæner skulde ansættes særegne qvæn- ske Emhedsmænd, eller oprettes noget qvænsk Uni versitet. 4. Side 7. Den norske Gudstjeneste hverken har lidt eller lider nogensomhelst urelmæssig Fortræng sel paa den Maade, som der af og til har været holdt og holdes en qvænsk Prædiken i en og an den af Finmarkens Kirker; da derved aldrig nogen norsk Prædiken har været forsømt, saa lider heller ikke de Norskes baade übestridelige og übestridte Ret

til i norsk Kirke at høre norsk Prædiken for mentligen nogensomhelst Krænkelse; og at en norsk Kirke ikke vanhelliges fordi at Ordet for Menig hedens qvænske Medlemmer forkyndes paa qvænsk Tungemaal, skulde jeg dog mene. 5. Side 7. De paaberaabte Begunstigelser, som ere viste Qvænerne i Allens Skoledistrikt, havebestaat i, at de have erholdt en Skolelærer, som kan de res Sprog, og som de selv lønne. Intet synes dog at være billigere, end at Qvæner- ne, som ere de tre Fjerdedele af Distriktets Befolkning, imedens at Normændene udgjøre ikkuns en Fjerdedel, faa deres Børn underviste af en Lærer, som forstaar de res Sprog, og i Bøger, som deres Børn alene ere istand til at lære Kristendommen af. Dersom der ikke gaves en saa talrig og fast Refolkning af Qvæner i Allen, saa kunde de Norske ikke underholde en norsk fast Skole, og, naar vi, efter vore Loyes Medfør, kunne og17 \ skulle fordre af dem, at deres Børn skulle have en kri stelig Opdragelse efter vor evangelisk - lutherske Reli gion, saa er det jo ikke alene billigt og retfærdigt, at vi lette dem Adgangen dertil, men det bliver en Nød vendighed fra vor Side, at gjøre dette muligt for dem, ved at skaffe dem Skolelærere, som paa en forstaa lig og fruglbringende Maade kunne undervise dem, og siden være Børnenes Tolke ved Religionsundervisnin gen hos Præsten. I denne übetydelige Foranstaltning bestaar den hele Føielighed, som er vist de ved lang varigt Ophold og ved Fødsel i Landet os tilhørende Qvæner i Alten; og, naar det betænkes, at Distriktet har fire Skoleroder, af hvilke den ene bestaar udeluk kende af norske Børn, der komme for sig selv til sam me Tid i Skolen, saa skei- jo intet Afbræk i de norske Børns Undervisning. De enkelte faa norske Børn, som komme samtidig med de qvænske, sysselsættes paa en eller anden 3laade i Skolen, medens Læreren overhø rer de qvænske Børn. Hvad enten nu Læreren overhø rer Qvænernes Børn paa Qvænsk eller paa Norsk i de Timer, som han, i Overensstemmelse med Skoleloven og Børnenes Antal, var forpligtet til at underholde sig med Qvænernes Børn, saa lider jo dog derved de norske Børn intet Afbræk i deres Undervisnings Tid. Ved Kobberværket i Kaafjord have de qvænske Børn en sær skilt Lærer, som Qvænerne selv lønne, da Værket løn ner den norske Lærer, og mod denne dem beviste Føie lighed kan dog vel neppe nogen grundet Indvending gjøres? Skulde ikke saavel det Offentlige som Præ sterne her og i andre Sogne i Finmarken, hvor For holdene ere de samme, og hvor man følgeligen forhol der sig paa ovenanførte Maade, sørge for at have Qvænsk18 i talende Skolelærere, kunde man heller ikke forlange af Qvænerne, at deres Børn skulle oplyses i deres Kri stendom og deri konfirmeres, og hermed kunde dog Staten ligesaalidt som Kirken være tjont, nidkjære Præ ster vilde ikke kunne berolige deres Samviltighed med, at Qvænerne gik deres egen Vei, berøvede al denaan delige Hjælp, Undervisning og Omsorg for deres mo ralske og intellectuelle Vel, som man nu ved duelige, i Sproget kyndige Skolelærere og Tolke kav forskaffe dem. Hvad den Forandring med Læreren i Altens Skole betræffer, som skede i Aaret 1836, da vil den fuldkom men være retfærdiggjort, naar det oplyses, at Forvik lingerne og Übehagelighederue bleve stedse større og flere formedelst Ansættelsen af en ikkuns Norsk talen de Skolelærer, at denne Lærer selv søgte sig derfra med største Længsel, fordi han Intet kunde udrette med Flerheden af Børaene, der vare Qvæner, som hverken forstode Læreren eller bleve forstaade af ham. Iføl ge sit eget Ønske blev han derfor af Biskoppen befor dret til et Klokkeri i Nordland. Aaret før var et ungt Menneske, en Fin, sendt ned til Seminariet, der var alle de tre her nødvendige Sprog mæglig, og som ventedes tilbage i Sommeren 1838. For disse to Aar var ikke en uduelig, men en oplyst og bæderlig Qvæn antaget til midlertidig Lærer, hvorved da Qvænerne omsider dog ogsaa fik en Lærer, som deres Børn kunde forståa, og som kunde virke noget til deres Gavn og til deres kristelige Oplysning; denne Mand forstod tillige Norsk, saa at han bunde undervise norske Børn ligesaa godt som nogen anden norsk Almuesmand, som dertil kunde have været at erholde. Jeg holder mig aldeles forvis19 set om, at et fortsat Ophold i Finmarken vil overbevise Enhver om det aldeles Ugjørlige i, at faa Qvænerne op lærte i Norsk, og i at faa Skoleundervisningen fremmet alene i dette Sprog, og følgeligen om det Billige og Betfærdige og tillige det politisk Bigtige i de tagne Forholdsregler. Man bør dog ikke skrive det])aa Hovmodens og Slivsindighedens Regning, at Qvænerne have saa van skeligt for at lære Norsk, og at de have lært saa Udet af vort Sprog. De ere jo Almuesfolk, af hvilke man ikke kan vente Mere end af vore egne Bønder, og hvor vanskeligt og tildels umuligt vilde det ikke falde disse at tilegne sig et andet Folks Tungemaal til den Grad, at de kunde lære deres Kristendoms Kundskab i sam- me og til at fatte saa abstraete, høie og vigtige Lær domme igjennem en fremmed Lærebog og ved fremme de Lærere. „Bør Kjærligheden lii deres Fædres Sprog ikke bebreides dem", saa kan og bør formenfligen Øn sket om og Glæden over at se Gjenstanden for deres Kjærlighed ogsaa agtet af Andre heller

ikke bebreides dem, ligesaalidt som det Saarende og Übehagelige i at se Gjenstanden for sin Ærbødighed og Kjærlighed rin geagtet, tilsidesat og banlyst; alt delte følger ligefrem af Kjærlighedens Natur. Naar der maa indrømmes: „At Qvænernes Vedligeholden af deres Sprog i deres huslige Liv og Forholde, er Noget, som hverken kan eller bør formenes dem", saa følger deraf ogsaa Umu ligheden for dem at lære Norsk; den korte Tid, Bør nene gaa i Skolen, er dertil ikke tilstrækkelig; Qvæ nerne bo sammen, paa Handelsstederne tale Handels mændene Qvænsk o. s. v. Qvænernes Ønske og For dringer have, som opiyst er, jo ikke gaat videre end 2*20 til at erholde Skolelærere, som forståa deres Sprog; det Billige, Humane, Retfærdige og Kristelige i, at ikke alene Præsterne, men ogsaa det Offentlige føier sig derefter, formenes af det, som er anført, at være til slrækkeligen godtgjort. At Qvænerne ønske at høre en qvænsk Prædiken er jo dog ganske naturligt, fordi en saadan tiltaler deres Hjerter mere end en norsk. De res Længsel efter at høre Prædiken i deres Moders maal og tieres Glæde derover er naturligvis saameget større, fordi den aandelige Hunger og Tørst maa være saameget større hos dem, da de dels kun halvt, dels slet ikke forståa de norske Prædikener. Naar jeg hid til har talt deres Sag for at afhjælpe deres Sjæles Savn og aandelige Trang for Nutid og Fremtid, er det mere som en Kjærligheds, Billigheds og Humanitets Foran staltning, at jeg har omtalt og ytret det Ønskelige og Nødvendige i, at Præsterne lagde sig efter Qvænsk saa velsom Finsk, end som Noget, Staten var forpligtet til at drage Omsorg for. Enhver i Finmarken og Nord landene ansat Præst, som faar Finner og Qvæner i sin Menighet!, maa jo dog nødvendigen gjøre sig det Spørgs niaal: Hvorledes, Hvorledes skal jeg paa bedste Maade virke til Guds Biges Udbredelsc og Befordring i den af Gud og Staten mig anbetrøede Menighet! ?" „Hvorledes skal jeg blive Finnerne og Qvænerne, som udgjøre 3/4, Va, V 4 af min Menighed, til Gavn som Lærer og Sjælesør ger paa en for mig selv, for deres og for min Samvit tighed beroligende og tilfredsstillende 3laade?" Svaret maa naturligvis falde derhen: Du maa dels stræbe at lære deres Sprog og dels søge at erholde duelige Sko lelærere, som kunne deres Sprog, og saaledes arbeide paa begge Veie mere og mere, hvis Du skal efter Hjer21 tets Ønske kunne haabe fyldestgjørende at opfylde de hellige Pligter, ikke blot som Staten for Tiden forlan ger af Dig, men ogsaa som det hellige kristelige Em bede paalægger Dig dem, og din egen Tilfredshetl og Beroligelse vil have dem onfyltlte. Denne simple og ganske naturlige Betragtning af Sagen, samt mere end hundrede Aars Erfaring og frugtesløse Bestræbelser med at lære Qvæner, paa den hidtil bragte Maade, Norsk, maa have lært og overtydet baade Præsterne og Staten, hvad der i denne Sag er at gjøre, for efter Billighed, Retfærdiqhed, Humanitet og Klogskab at bringe størst mulig Velsignelse og Held over Finmarkens qvænske Befolkning. 6. Side 7, 8. Det vil nu forbaabentligen være til fultle oplyst, at der aldrig har været Talen om nogen Opofrelse fra Statens Side; Qvænerne have ikke alene selv overtaget alle Omkostninger veil deres Børas qvæn ske Undervisning, og hvad som mere er, ikke blot i Alten, men ogsaa i flere Præstegjeld ere Qvænernes Bidrage til Kirken og Skolekassen komne Normændene til Gode. Fra den første Titl at Qvænerne begyndte at nedsætte sig i Amtet, have de bidraget til det nor ske Stats- og Kirke-Samfunds Vel og Vedligeholdelse, uden hidtil at have nydt Godt af Kirkens eller Skolens Goder. Mon iøvrigt virkeligen den norske Stat og Kirke og Skolen skulde have været eller blive tjent med at overlade til en tre tusinde kraftige Qvæner gan ske paa egen Haand at besørge tieres Kirke- og Skole- Anliggender? Og følgeligen at indkalde russiske Præ ster og Lærere? Hvad lønnede Tolke angaar, da løn ne vedkommende qvænske Kommuner selv disse. 7. Side 8. Men derfor komme Qvænerne i Norge22 ikke tilkort, fordi de paa egen Bekostning selv forskaffe sig, ikke Aviser og Tidsskrifter, men de hellige Skrif ter og Lærebøger i deres Modersmaal, for at deres Børn i et for dem forstaaligt Sprog kunne opdrages i Her rens Frygt og i Herrens Formaning, for derved at op drages til at elske, ære og adlyde Øvrighederne i det Land, i hvilket deres Fædre ere indvandrede, har boet og opholdt sig, og i hvilket de selv ere fødte. 8. Side 8. Hvis en Del Norske fandt for Godt at flytte over til Finland, maattc de naturligvis først have været der ligesaa længe og tillige være blevne, blive og være det for Finland, som Qvænerne have været, ere og fremdeles ville blive for Finmarken, før end de med Ret og Retfærdighed kunne anses værdige og fortjente til de Begunstigelser, som nu ere begyndte at vises Qvænerne i Finmarken. 9. Side 9. Det er den sande Patriots übetingede Pligt at tale bevislig Sandhed, og at bidrage Sit til at oplyse og berigtige den offentlige Mening. Jeg har ikke sagt at de, som vrages i Finland, ere de bedste ber og uundværlige for os, men jeg har sagt og gjen tager det: at Qvænerne i Finmarkens Amt, at Amtets qvænske Befolkning er uundværlig for Amtet. Jeg har fremdeles sagt og gjentager, at der iblandt Amtets qvæn ske

Befolkning findes ligesaa mange hæderlige og til den norske Stats, Kirkes og Skolevæsens Vel og Ved ligeholdelse bidragende Medlemmer, Gud, Norges Kon ge, Norges Land og Norges Constilution tro og hen givne norske Borgere, som iblandt et ligesaa slort An tal af den Norsk talende Befolkning. Hvorledes disse to bevislige Sandheder skulle kunne indeholde noget Beskjæmmende for Norge i Almindelighed og for Fin23 marken i Særdeleshed formaar jeg ikke at indse. Det kan jo dog ikke være til nogen Skam for Normændene i Bigets sydligere Egne, at de hellere ville blive hvor de ere, end at reise op for at befolke Finmarken, og at der ere brave og hæderlige Folk ogsaa iblandt Qvæ nerne i Finmarken kan dog vel heller ikke være noget Beskjæmmende for den herværende norske Befolkning? Næringsveienes Standsning, Uaar og Dyrtid, Krig, intolerant Behandling og flere Aarsager bringe ofte mangen arbeidsom, redelig og agtværdig Familie lii at udvandre. Saa niauge af vore Landsmænd vandre til Amerika, og blandt disse ere baatle gode og mindre gode. 10. Side 9. Bør den lokale og temporære Nylte, Qvænernes Overflytning kan medføre, ikke betragtes iso leret, men de skadelige Følger ogsaa lægges paa Vægt skaalen, saa bør følgeligen heller ikke den lokale og temporære Skade, Qvænernes Indvandringer tilsynela deiide, og stundom vel ogsaa virkeligen kan have for anlediget, betragtes isoleret, men de gavnlige Følger af samme ogsaa lægges paa Vægtskaalen. 11. Side 9. Foruden Qvænerne have vi saamen vore egne Landsniænd og Finnerne at takke for vore Skoves Ødelæggelse; hvor der aldrig har været nogen Qvæn eller Fin ere Skovene tilintetgjorte. 12. Side 9 hedder det: 55Hvo uden Qvænerne lær te først Finmarkens Almue, at der behøves Laas for en Stolpebod?" Jo, de for Overtrædelser af 7de Bud til Finmarken dømte og opsendte Norske! Det er hver Maud uoksom bekjendt, hvorledes man i ældre Tider befolkede Finmarken ved at sende alle Slags Strafskyl dige did op, og endnu indtil vore Dage, indtil Aaret24 1842, da den nye Kriminallov traadde i Kraft, har man jo dømt dem, som havde gjort sig skyldige i Tyveri, til at tjene i Finmarken! Alle disse og de til Slaveriet paa Vardøhus Fæstuing Dømte, som efter deres Løsla delse bosatte og bosætte sig i Landet, have sandeligen lært, at der behøves Laas for Stolpebod. At Tyveri i flere Egne af Finmarken kan være en saa sjelden Last er derfor saameget rosværdigere. Meget har, siden 1834, saavel i andre Henseender, som ogsaa hvad de qvænske Forholde angaar forandret sig til det Bedre; hensigtsmæssigere og kraftigere For anstaltninger have været tagne og tåges fremdeles med Hensyn til omstreifende pasløse Qvæner og med dem, som vel have Pas, men dels ikke ville gjøre godt, og som dels ved egen Brøde ville komme til at falde Fat tigvæsenet til Byrde; disse ere blevne paa offentlig Be kostning førte tilbage over Grændserne. Ved disse og lignende Foranstaltninger er følgeligen en væsentlig Ankepost hævet. Den Uleilighed, man jo vistnok har af Enkelte, opveies fuldeligen af de Fordele, som ere forbundne med dette Folks Nedsættelse. At Qvænerne ikke ere uden Fortjeneste af de Egne, i hvilke de have nedsat sig, er, som allerede anført, anerkjendt ogsaa af dem, der ikke anse Qvænernes Indvandringer for et Gode i Landet 5 de ere haardføre, kraftige og udhol dende, vel saa driftige og vindskibelige, vel saa tarve lige og nøisomme som mange af de i Finmarken boende Norske. Denne Sandhcd, saavelsom den, at Normæn dene hverken forbigaas eller uretteligen fortrænges, stadfæstes saavel af Hr. General-Consul Crowes Skil dring af Folket i Finmarken som af den Side 5 anførte Opsats i Tromsø Tidende. En senere Opsats i Tromsø25 Tidende, optaget i den Constilutionelle og Morgenbla det, benævnet Kaafjord og Alten i Juli 1840, stadfæ ster det samme nåar det hedder : „Tre ganske forskjellige Fysionomier træffer man ved Siden af hverandre bland t Værkets Folk: norsk, engelsk og qvænsk, hvoraf de Sidste ere overveiende med Hensyn til Antal. Før lagde Restyrerne megen Vind paa at leie norske Arbeidere til Værket, og der blev endog budet dem 4 J3 mere i Arbeidsløn end Qvænerne ; men, da de Normænd, som enten hørte til Sognet eller til andre Distrikter i Finmarkens Amt, dels ikke vilde arbeide for den tilbudte Arbeids løn, dels, efierat have ladet sig engagere, fandt for godt at forlade Arbeidet, nåar de selv lystede, skjøt ter man nu ikke synderlig om at tinge med den nord landske eller finmarkske Bonde, ligesaalidt som han nu faar større Dagløn end Qvænerne; at faa ham til en dygtig Arbeider ved et Værk eller Landbrug vil være et frugtesløst -Arbeide. De ved Værket ar beidende Qvæner have det gode Skudsmaal af Besty rerne, at de vare nøisomme, sparsomme, ædruelige og, som en Følge deraf, stærkere og mere udholdende; og ganske ugrundctle maa vi derfor finde de Klager, som enkelte Normænd have faat Leilighed til at indføre i Tromsø Tidende om Qvænernes Lediggang og forøv rigt slette Opførsel. Det var en Lyst at se, med hvil ken Munterhet! disse Qvæner selv under tungt og svært Arbeide forrettede sin Dont; man skulde næsten snarere have troet, at tie vare beskjæftigede med en Leg end med

anstrængende Værkarbeide; saaledes vil man i hvil kensomhelst Stilling i Livet finde Nøisomhed og Tarve lighcd forenet med et muntert Sind; thi de Mennesker,26 hos hvem disse Dyder findes, nyde Frugterne af sit Ar beide i udvortes gode Kaar og indre Tilfredshed. Qvæ nerne staa sig her ogsaa i Almindelighed godt og ei,*e gjældfri — Noget, som faa Normænd ber i Distriktet af den arbeidende Klasse kunne rose sig af. Spiseind retningen og Dansesalen ere forhen omtalte i dette Blad. Omendskjønt jeg nøie erkyndigede mig om, hvorledes man forholdt sig der om Søndagstimerne, val der Ingen, som kunde fremsige det Mindste til Forklei nelse for Indretniiigen, hvorimod alle de Forskjellige, med hvem jeg talte, ikke nok kunde rose det Hygge lige og Opmuntrende, der var i en saadan Forlystelse efter Ugens Stræb ; at der i Kaafjord findes forholdsvis færre uægte Børn end paa andre Steder i Nordland og Finmarken turtle maaske være en Bemærkning her paa sit rette Sted. — Men vi ville nu reise til Qvænbyen, saa kaldet efter de ved Værket arbeidende Qvæners Op holdssled sammesteds, en Samling af Hytter i Fjordens inderste Bund, omtrent Va Fjerding sydost for Hoved gaarden, hvorhen man dels kan komme i Baad, nåar man sætter over den lille Levning af Fjorden, som er mellem samme og Konsulens Vaaningshus, dels tilfods, nåar man følger Landveien, der fra Hovedgaarden slræk ker sig nordefter tii Kapellet, Smeltehytten og Gruber ne, og sydefter rundtom Bugten til det Sted, som vi ovenfor have kaldt og af Indbvggerne kaldes Qvæn byen. Her ere omtrent 400 Mennesker boende, alle Qvæner, Normændene bo i Nærheden af Værket. For at faa et Begreb om hvorledes de Mennesker, om hvem jeg havde faat en saa fordelagtig Mening ved at be tragte dem under Arbeidet, havde det i deres Hjem, denne huslige Borg, som paa engang er Eiermandens27 Asyl og et sikkert Tegn paa Eiermandens indre Væ sen, gik jeg ind i et Par af Hytterne, og blev virkelig overrasket ved den Orden, Benlighed og saa at sige Velbefindende, som herskede derinde. Disse enetages Hytter ere afdelte i to Bum, hvoraf det ene tjener til hele Familiens Sovested, det andet til Arnested og Dag ligstue. At Gulvet var renvasket og bestrøt med Bar, Træstolene og Hyklerne, ovenpaa hvilke stode Melke fadc, snehvide, kunde ikke være tilfældigt, efterdi det var en Tirsdag, da jeg tog disse Hytter i Øiesyn, — en Dag, da man mintlst pleier at skure Gulv. I Flek ken fandtes tre til fire Badesluer, hvori Mændene med deres Koner og Køra i det mindste en Gang ugentlig hele Aaret igjennem tåge sig et russisk Dampbad, et mod de i disse Egne saa hyppige gigtige, nervøse og reumatiske Sygdomme herligt Preservativ. Indretnin gen i disse Badestuer er ganske simpel: I den ene En de af en tre til fire Alen høi og lige saa bred Bygning ligger en stor Ovn, medens rundtomkring Bunden er belagt med Biskviste og øverst oppe findes en Bænk; Alt, tilligemed Flekkens Huse, opført af Bestyrerne, der selv tilligemed tieres Familie samt de øvrige Konditio nerede paa Stedet benytle samme Slags Bad." 1 den Sitle 5 anførte Opsats i Tromsø Tidende „ere Qvænerne Aarsag til den norske Almues slette Forfatning, da de foretrækkes for Normændene til Ar beide, fordi den qvænske Aknuesmand arbeider for min dre Arbeidsløn end den norske Almuesinand." Det gaar Qvænerne i Finmarkens Amt omtrent som Katten i Kjøkkenet. Alt hvad som slaas eller gaar itu, Fløde og Melk, som bliver borte, o. s. v. o. s. v. Hvem er Skyld i alt dette? Naturligvis ingen anden end — Katten.28 Der klages over og bebreides Qvænerne, at de fore trækkes Normændene. Men hvem er det da som forc trækker Qvænerne for Normændene? Normændene selv ! At der findes Dovne og Drukkenbolte ogsaa iblandt Qvænerne, er jo vistnok en Sandhed, men Eu og An den tør vel ogsaa være blevet dette, efter at han er kommet lii Norge, Noget, som flere Norske selv have vetlgaat, der have havt Qvæner til Tjenere og Arbeids folk, og heri ere vi atter for en Del selv Skyld. Den driftige og arbeidsomme, den ædruelige og nøisommc Qvæn har ikke overalt og altid erholdt retfærdig An erkjendelse, og endnu sjeldnere større Løn end den dovne, træge Drukkenbolt, der neppe forretter det hal ve Arbeide; han har vel endog faat Utak til fordi han ikke har villet modtage Brændevin som Betalingsmid del. Der er bemærket, at Maugel paa Tjenestetyende og Arbeidsfolk ikke afhjælpes ved Qvænerne; nu er Forholdet det modsattc. Paa tie allerfleste Steder i Finmarkens Amt vilde, nåar Qvænerne ikke vare, Tje nere og Arbeidsfolk dels aldeles ikke være at erholde, og dels vilde Fordringerne og Arbeidslønnen blive saa uhyre, at de ikke kunde tilfredsstilles; overalt finder man derfor qvænske Tjenere og Arbeidsfolk baade hos Bønder og Andre. Qvænerne ere uden Tvivl i Almin delighed mere skikkede til at nedsætte sig i Finmarkens Amt end Normændene. Finlands lokale- og klimatiske Forholde ere mere overensstemmende med de finmarki ske end de sydligere Egnes i Norge. Stolthet! og Stivsind i Meninger, ere vistnok de Feil, som hyppigst findes hos Folket, og, som Følge heraf, en vis større eller mindre Grad af Rethaveri, Fordringsfuldhed, der igjen kan udarte baade til Træt29 tekjærhed og Brutalitet, men delte ere

Undtagelser. At Falskhed er nogen fremherskende Last hos dem, har jeg ikke havt Anledning til at erfare, ligesaalidt forme nes Umoralitet at tilhøre dem mere end andre. Til en rigtig og retfærdig Bedømmelse af Folket er Bekjendt skabet med dets Sprog aldeles nødvendigt. Uden Kund skab i et Folks Sprog lærer man ikke at kjende, hvad der bor iet Folk. Et mangeaarigt Bekjendlskab til og Ophold iblandt Folket er ligeledes nødvendigt til at lære at kjende det. Ikke førend under mit sitlste Ophold i Finmarken har jeg vovet offentlig at udtale en bestemt Mening om Qvænerne i Finmarkens Amt, og denne Mening er til Folkets Fordel. Jeg er der for ogsaa af samme Anskuelse som de af Hr. Provst Rode anførte tyende B.escripter af 6te Marts 1750 og 26de August 1796, hvilke senere hen skulle blive an førte. Ligeledes er jeg i Hovedsagen enig med von Buch, uden dog at ville hæve Qvænerne paa Finnernes og Normændenes Bekostning. Det har naturligvis al drig været min Hensigt at ville, og jeg formener keiler ikke at have ophøiet Qvænerne paa mine Landsmænds Bekostning, men at lade dem vederfares den Anerkjen tlelse, de som ytlende og bidragende Medlemmer af det norske Stalssainfund og af den norske Statskirke, efter min Overbevisning, tilkommer. Man kan meget godt lade alle tre Folk, Normænd, Finner og Qvæner veder fares hvad jeg kakler Iletfa:rdighed, uden at derved noget af dem sker eller vederfares en utilbørlig Tilsi desættelse. Folkets Kjærlighed til og Vedhængcnhed ved deres Sprog, kan jeg i det mindste ikke anse som et Vidnesbyrd om übeføiede Prætensioner, eller som et Bevis paa Hovmod, Gjenstridighed, Opsætsighed, o. s.30 V., følgeligen som en Udyd, som et Onde. „Ær din Fader og Moder, at det kan gaa dig vel'f, byder den hellige Skrift. Det bør sig derfor, at Mennesket ærer 'Og hædrer Fædrenes Tungemaal, og at det elsker det Sprog, som Gud lagde paa dets Moders Læber. Er Qvænernes Kjærlighed til deres Fædres Sprog et Vid nesbyrd om übeføiede Pretensioner, Ulydighet!, Opsæt sighed o. s. v., saa synes det dog virkeligen, som de i Hamburg og Munchen værende Norskes og Svenskes Kjærlighed til deres Fædres Sprog, der bringer dem til at anskaffe sig norske og svenske Tidsskrifter foråt kunne glæde og fryde sig i det af Fædrene og Mødre ne nedarvede Sprog, heller ikke kunne fortjene den Ros, som Aviserne derfor tildelte dem. Qvænerne for lange ikke Aviser, men at de hellige Skrifter, og at Gud Herrens Ord maa forkyndes dem og deres Børn i de res eget Sprog, og forlange denne Tillatlelse med Rette. Denne Kjærlighed til Fædrenes og Mødrenes Sprog have ogsaa Engelænderne anerkjendt og agtet hos Qvænerne i Kaafjord, hos de i London sig opholdende Norske, Svenske og Danske, og have derfor tilladt dem at bolde Gudstjeneste i tieres Modersmaal, omendskjønt disse Intet have bidraget til den engelske Stats og Statskirkes Vedligeholdelse. Er Qvænernes Kjærlighed til deres Sprog, er tieres Længsel efter, deres Bønner og Ønsker om, deres Glæde og Taknemmelighed over at høre Herrens Ord forkyndt dem i det dem forstaaelige Modersmaal, ikkuns übeføiede Pretensioner, Overmod, Ulydighed, Opsætsighed o. s. v., saa synes det dog vir kelig ganske uforklarligt, hvorledes samtlige norske Au toriteter og Statsstyrelsen enstemmigen bar kunnet ville indrømme Engelænderne i Kaafjorden og Tyskerne i31 Bergen Frihed og Tilladelse til at fremture i disse Udyder, i eget Modersmaal at ville høre Herrens Ord, der formentligen conseqvent maa være ligesaa forkaste lige og übeføiede hos de i Norge værende Engelændere og Tyskere og hos de i Utllandet sig opholdcnde Norske som hos de i Norge værende Qvæner- I Sveriges Ho vedstad, Stockholm, danne de sig der opholdende Qvæ ner en egen selvslændig qvænsk Menighed med egen qvænsk Præst, Undervisning, Sang og Gudstjeneste hver Søndag; ligeledes er der i Stockholm et qvænsk Bogtrykkeri. Og i Norges Hovedstad, i Christiania, have jo de sig der opholdende Katholske erholdt Til ladelse til at holde fransk og tysk Gudstjeneste. Med al Billighet! og Retfærdighed formenes Qvænerne at maatte kunne vente samme Liberalitet. I de sidste Dage af Dccember forrige Aar indgik jeg derfor med følgende underdanigste Ansøgning til Hans Majestæt Kongen : Til Kongen! I Forbindelse med Fremstillingen af de finske Sprogforholde vover jeg underdanigst at give en sam mentrængt Fremstilling af Deres 3lajestæts qvænske Undersaattere og af de qvænske Sprogforholde i Fin markens Amt, hvilke Forholde formentligen trænge saa meget mere til Belysning, da de dels ere mindre be kjendte, og dels, som Følge heraf, forskjelligen be dømte. I Bedømmelsen af Qvænerne og de qvænske Sprog forholde i Finmarkens Amt maa der tåges Hensyn til, at Amtet er en Grændse-Provinds, omringet af Sveri ges og Ruslands qvænske Provindser, med hvis qvæn32 ske Indbyggere Norges Qvæner leve i uafbrudt og umid delbar Forbindelse; i saadanne Grændse-Distrikter, hvor tre Riger støde sammen, er Sammenstød og Krydsning af disse Rigers Mennesker og Sprog uundgaalig. Den Liberalitet og Vélvillie, som baade den sven ske og den russiske Regjering, ligesaa kristeligt og ret færdigt som klogt og politisk rigtigt, lade Qvænerne og deres

Sprog vederfares, ikke blot i de fjernere men og saa i de til Norge nærmest grændsende Distrikter, detle fortjener ikke mindre at tåges til Eftertanke og Over veielse af Normændene i deres Bedømmelse og Behand ling af Qvænerne og deres Sprog. I Sverigs Hoved stad, Stockholm, have de der boende Qvæner Tilladelse til at danne en egen selvstæudig Menigbed med qvænsk Gudstjeneste og Undervisning, hvis qvænske Præst ud nævnes af D. 31. I Finlands Hovedstad Helsingfors har Keiseren af Rusland ladet oprette en egen Lære stol for det qvænske Sprog, hvis Studium han tillige paa flere 3laader befordrer. I Fortsættelse og Conse qvense hermed linder man derfor fra Happaranda og Torneå og Nord efter, baade paa svensk og russisk Side, overalt denne Vélvillie imod Qvænernes Sprog i Kirken, Skolen og det ' daglige Liv, hvad enten der ere faa eller mange ikke Qvænsk talende Medlemmer af 3lenigheden. Det er ligeledes en mindre rigtig Opfattelse af de virkelige Forholde, at betragte og behandle Qvænerne i Finmarkens Amt blot som Fremmede, til hvilke Norge ikke staar i noget nærmere Forpligtelses-Forhold; i flere Generalloner har dette Folk været i Landet, mange af dem ere meget ældre i Landet end de Norske; Qvænerne ere frivilligen vandrede ind til Finmarken, Qvænerne ere33 ikke uden Fortjeneste af Provindsen. Det være mig naadigst tilladt at anføre nogle Ord af en upartisk og competent Mands Dom om dette Folk og om dets For hold til Finmarken. (Her fulgte nogle faa Uddrag af Hr. Crowcs allerede anførte Skrivelse). Rescripterne af 6t!e Novbr. 1740 og 26de August 1796 have samme Anskuelser af dette Folk. Efter et 22aarigt Bekjendlskab til Amtet og til dets forskjellige Indvaanere er jeg kommet til samme Resultat om dette Folk. Forskjellen imellem Finnernes og Qvænernes Stil ling, deres Forhold til Norge og Norges Forhold til dem, er ingenlunde overset eller sammenblandet; her er derfor ikke Talen om nogensomhelst Opofrelse, hverken fra den norske Stats eller fra den norske Statskirkes Side for Qvænernes Skyld. Ifra det første at Qvæner ne kom i Landet have de bidraget til den norske Stats og Statskirkes Velvære og Opretholdelse; selv håvede overtaget alle Omkostninger ved deres Børas Undervis ning i deres eget Sprog; deres Bidrage til Skolekas serne ere komne Normændene tilgode; var der ikke en saa fast og talrig qvænsk Befolkning i Alten-Talvig Sogn, saa kunde de Norske ikke underholde en fast Skole for deres Børn, som de nu kunne gjøre forme delst Qvænernes Bidrage til Skolekassen; selv betale Qvænerne de i deres Sprog ansatte Tingtolke. 3lan bør dog ikke skrive det paa Hovmodens og Stivsindighedens Begning, at Qvænerne ikke kunne Norsk og have saa ondt ved at lære det; de ere jo dog Almuesfolk; hvor vanskeligt og tildels umuligt for disse at tilegne sig et fremmed Tungemaal i den Grad, at de i samme kunne fatte og tilegne sig saa abstrakte og høie34 Lærdoinme som den Hellige Skrifts. Skulde ikke det Offentlige ligesaavel som Præsterne sørge for, at have Qvænsk talende Skolelærere, kunde det heller ikke for langes af Qvænerne, at deres Børn skulle oplyses og konfirmeres i deres Kristendom, og hermed kan dog Staten ligesaa lidt som Kirken være tjent; samvittig hedsfukle Præster ville ikke, hverken som Kirkens Læ rere eller som Statens Embcdsmænd, kunne berolige sig med at lade Qvænerne gaa tieres egen Vei, berøvede Undervisning. Førend jeg tilligemed nogle flere Præster antoge os Qvænerne og tieres Sprog, saa at vi i samme kunde tolke dem Gud Herrens Ord, kom hvert Aar ?-ussiske Præster ned til dem fra Finland og prædikede Qvænsk for dem! Kaafjord- Værkets Bestyrere holde qvænske Lærere for deres qvænske Arbeidere og for disses Børn, og, når de norske Præster ikke kunne Qvænsk, anse Bestyrerne det for Pligt, at forskaffe deres qvænske Ar beidere Qvænsk talende Præster fra russisk Finland! Naar en saadan Prædikant kommer, strømme Qvænerne til fra alle Kanter. Hertil kommer Dissenter-Loven og Tilladelsen til for Enhver at holde religiøse Samlinger; når nu ikke de norske Præster, ligesaavel som de sven ske og russiske Nabopræster, ville lægge sig efter Qvæ nernes Sprog, saa vil den uudeblivelige Følge blive den, at de ville anse sig nødsagede og berettigede til selv at sørge for deres Kirke- og Skole - Anliggender og saaledes løsrive sig mere og mere fra den norske Statskirke, og hermed kan Norge dog vel ikke være tjent. Der er Selvfølelse, der er Kraft hos disse 3lenne sker, i moralsk og physisk Kraft staa de over Finnerne35 og give Finmarkens norske Befolkning latet efter i denne Henseende. Naar deres Sprog vederfares sam me Anerkjendelse, samme humane og liberale Behand ling som i Nabostaterne vil denne Selvfølelse og Kraft hindres fra at udskeie, og gives en for Statssamfundet rigtig og heldig Retning. Qvænerne, hvis Antal i Am tet er 2,733, bo ikke enkelte hist og her; man har der for i Finmarken det Phænonien, at Qvænerne, fordi de bo samlede paa enkelte Steder, hvor de derfor ogsaa i Henseende til Antallet have Overvægten, ikke alene ha ve vedligeholdt Sprog og Sæder igjennem flere Gene rationer, men endog for en stor Del overført deres Sprog paa deres Naboer; saaledes til Exempel er Be folkningen i Lyngens Præstegjeld 2,316,

heraf Qvæner 436, Finner 1,460, Norske 420, det qvænske Sprog ta les her baade af Normænd og Finner. At Folket be nytter sit 3lodersmaal i det huslige Samliv, og at det læser Bøger i dets 3lodersmaal er Noget, som ikke kan forbydes eller forhindres, der gives neppe en qvænsk Familie, som ikke har qvænske religiøse Bøger, dette tilligemed den 31aade at bo samlede, deres idelige al drig afbrudte Forbindelse med deres Landsmænd i Sve rige og Rusland, den bestandige Ankomst af nye Qvæ ner gjør det til en absolut Umulighet!, at deres Sprog kan uddø eller fortrænges. Qvænerne lade sig nu en gang, ligesaa lidt som tieres Sprog, uddrive eller ude lukke fra Finmarken; de medføre ingen uretmæssig For trængsel. Over i et Aarhundrede ere Qvænerne Aar ud og Aar ind blevne optagne som norske Borgere, ere blevne indskrevne i norsk 31andtal uden at kunne et norsk Ord og uden anden Forpligtelse i denne Hen seende end den, at betale Ting-Tolke, nu er det for sil36 de at sige: Qvænerne skulle lære Norsk, førend de er holde Tilladelse til at bo i Landet som norske Borge re ; selv om en saadan Bestemmelse i sin Tid var ble ven tåget, saa tvivler jeg dog meget paa, at den havde kunnet lade sig iværksætte. Qvænernes Kjærlighed til deres Fædres og 3!ødres Tungemaal er i sin Grund li gesaa aglværdig og ærværdig som Normændenés og Svenskernes Kjærlighed til tieres Fædres og 3lødres Tungemaal. Ær din Fader og 31oder!" siger Budet. Kjærlighed til og Ærbødigbed for Fædrenes og 3lø drenes Tungemaal er en af Gud selv i 3lenneskenes Hjerter nedlagt Følelse. Det er derfor saa langt fra, at en venskabelig og liberal Agtelse for Qvænernes Tun gemaal fremkalder eller nærer deres Overmod, Trods eller Stivsind, at en saadan Fremgangsmaade stedse har havt en velgjørende Indfiydelse paa tieres Gemyts Bøie lighed og fremkaldt en frivillig, en forhøiet Lydighed. Idet at jeg underdanigst vover at formene, at Qvænernes Sprog ikke bør udelukkes hverken fra Kirken eller Skolen, saa kan en saadan Tilladelse me get godt indrømmcs, uden at det norske og finske Sprog derved lider nogen utilbørlig Fortrængsel. I den qvæn ske Sprogsag har Finmarkens geistlige Overøvrighed afgivet følgende Betænkning: „Ville de af egen Drift indvandrende Qvæner nyde Landets Goder, maa de finde sig i at benytte Landets Love og Sprog, men at det for øvrigt er billigt ja Plifft at hjælpe dem til at erholde Skolelærere, der kunne tale baade Qvænsk og Norsk, nåar de selv ville bidrage dertil;'* Fremdeles bar Biskoppen bemærket: Den for de Norske og Finnerne forstaalige Andagt i Kirkerne og Undervisning i Skolerne bør ikke indskrænkes derved, at der anvendes nogle af de dertil bestemte Timer til Foredrag i Qvænernes Sprog."

Ogsaa Finmarkens verdslige Overøvrighed, ja end og D. 31.s norske Kegjcrings Justits-Departement har erklæret sig for Nødvendigheden af at benytte Qvæner nes Sprog. Efterat Stiftamtmand Harris havde over bevist sig om, at Qvænerne ikke kunde saa meget Norsk, at de forstode Eden og dens Forklaring i det norske Sprog, og at de qvænske Ting-Tolke heller ikke for stode saa meget Norsk, at de rigligen kunde lolke Eden og dens Forklaring, indsendte Stiftaintmandcn en Ind beretning derom til Deres 31ajeslæts norske Regjerings Justits - Departement, ledsaget med et Andragende om, at lade Eden og dens Forklaring oversætte paa Qvænsk og udgive i Trykken og utldele. Deile Andragende blev af Justits-Deparlemeutet bifaldt og strax iværksat.

Underdanigst vover jeg at ansøge, at paa den 31aa dc og i de Udtryk, som det naadigst maatte behage De res 3lajestæt, at lade kundgjøre: at qvænsk Sprogkund skab for Fremtiden vil komme i naadigst Betragtning ved geistlig Ansæltelse i etterfølgende Pastorater: 1. Østfiiimarkens Provsti: Pastoralerne Vardø, Vadsø, Næsseby. 2. Vestfinmarkens Provslies samtlige Pasto raler. 3. Tromsø Provsti: Tromsø, Lyngen, Skjervø.

Uagtet det übetydelige Anlal Qvæner i Vardø Sogn, saa er dog qvænsk Sprogkundskab af Viglighcd for Præstens Virksomhed ved den i Vardøhus Fæstuing væ rende Strafanstalt, hvor ikke saa sjelden nogle af Fan gerne ere Qvæner.

Qvænerne opfylde de af Biskoppen fremsatte Betingelser for en saadan naadigst Bestemmelse, der ingen Opoffrelser eller Udgifter medfører for detOffentlige. Heller ikke behøves nogen særskilt Foranstaltning for at skaffe Finmarkens vordende Embedsmænd dette Bekjendtskab lii Sproget. I mit underd. Forslag til Anordningen af offentlige Foredrag over det finske Sprog har jeg vist *Nødvendigheden af at forene Foredrag i det qvænske Sprog, baade fra det comparative Sproqstudiums Standpunkt betragtet, og paa Grund af dette Sprogs philologiske og historiske Værd.*

Deres Majestæt har naadigst tilladt Qvænerne i Stockholm, Engelænderne i Kaafjord, Tyskerne i Bergen, de faa

Franske og Tyske i Christiania at holde Gudstjeneste i deres eget Sprog, Deres Majestæt vil heller ikke unddrage Deres Majestæts tro qvænske Undersaattere i Finmarkens Amt Deres Majestæts Naade.

*

FORTEGNELSE

over

Kongeriget Norges qvænske Befolkning den 31de December 1846.

Finmarkens Amt

2,733.

1)

Østfinmarkens Provsti

348.

Vardø By

8.

Vadsø By

134.

Vadsø Landdistrikt

129.

1.

Vadsø Præstegjeld

271.

2.

Næsseby

Do.

64.

3.

Lebesby

Do.

13.

2)

Vestfinmarkens Provsti

1,390

Hammerfest

By

154.

Do.

Landdistrikt

118.

1.

Hammerfest

Præstegjeld

272.

2.

Alten-Talvig

863.

3.

Loppen

50.

4.

Kistrand og Kautokeino

205.

3)

Tromsø Provsti

995.

Tromsø

By

82.

Do.

Landdistrikt

22.

1.

Tromsø Præstegjeld

104.

2.

Carlsø

28.

3.

Lyngen

436.

4.

Skjervø

426.

____

2,733.

Den qvænske Sprogsag har ligeledes havt en Talsmand i Provst Deinboll. I Skrivelse til Bibel-Selskapbets Central-Committe af 13de August 1824 skriver han: „De Bøger, som ere oversatte i det karelsek, elelr som det i Sverige almindelig kaldes, det finske Sprog, kunne med Nytte bruges af de Nybyggere fra Finland, som have nedsat sig i Finmarken. Disse Nybyggere, der hos os kadles Qvæner, forstaa vel tildels det norsk-finske Sprog, men de attraa Bøger i deres Sprog. Da saavel Bibelen som mange andre gudelige Bøger ere oversatte i dette Sprog, vil det ikke være vanskeligt at erholde disse fra Sverige eller Finland.“ Deinboll vil saaledes, at vi skulle forskaffe dem qvænske Bøger.

Allerede Missionair Lund havde foreslaat, at tvende Qvændrenge skulde oplæderes Modersmaal, for at blvie Skolelærere for deres Qvænsk talende Landsmænd, en af Alten Sogn, og en af Lyngens Sogn.

*En uudeblivelig Følge af en uvenskabelig og illiberal Behandling af Qvænerne og deres Sprog vilde ogsaa blive den, at de benyttede den første den bedste Anledning til at kaste sig i Nabostaternes Arme, for under deres BeskyM3lægling at erholde Anerkjendelse af og Beskyttelse for deres Sprog.

Sidste Folketælling ledsagedes med følgende Beretninger Qvænerne vedkommende.

Öst-Finmarkens Provsti

Qvænernes Antal antages at være i Tiltagende som en Følge af Indvandringer, nogle Qvæner ere ankomne fra Vest - Finmarken. Navnligen er Qvænernes Antal tiltaget i Vadsø By og paa Sydsiden af Varangerfjord i Neiden, 3lunkelv og Laxefjord, imedens Vardø Sogn saa godt som ingen Qvæner har. Næsseby Sogn bar kuns faa Qvæner, hvis Børn vistnok snart sammensmelte med Finnernes i Sprog og Levemaade; i Tana Sogn findes de fleste Qvæner, hvis Antal i Præstegjeldet er stillestaaende. Enkelte ind vandrende Qvæner sammensmelte med

Finnerne og stun dom ogsaa med de Norske. Nogle Qvæner forståa Norsk, men tale indbyrdes ikkuns deres 31odersmaal. Børnenc oplæres i Almindcligbed i Finsk eller Norsk. En stor Del af Befolkningen langs med Tana Elv er af qvænsk Herkomst, Finsk og Qvænsk tales derfor her. Vadsø. Næsseby.42 Hammerfest. Qvænernes Antal 272. Disse ere dels fødte i Præ stegjeldet, dels indvandrede fra Sverige og Rusland, fornemmelig imellem Aarene 1831 og 1835, da Kolera hjemsøgte disse Riger og et 3lisvæxt Aar, 1832, ind traf i Rusland. Børne-Undervisningen sker næslen ude lukkende paa Qvænsk. Alten - Talvig Qvænernes Antal er 563, der paa Grund af den partielle Standsning af Kaafjords Kobberværk maa an ses at være i betydeligt Aftagende. Indvandringen fandt især Sted i Aarene 1837— 1841, da den største Arbeids kraft anvendtes ved Værket. Flere af Præstegjeldets 50 Qvæner forståa Norsk. Uagtet dette ringe Antal har det været anset nødven digt at erholde en i Qvænernes Sprog kyndig Skole lærer. Kistrand og Kautokeino. Qvænernes Antal i Præstegjeldet i det Hele er i Tiltagende. De tale i deres Familier udelukkende de res 3lodersmaal; hvis Nogen tarveligcn kan udtrykke sig paa Norsk, er det Husbonden, Qvinder og Børn næsten aldrig. Tromso Provsti Carlsø. De Heste af Præstegjeldets 29 Qvæner forståa Norsk, de Gifte iblandt dem lade deres Børn oplære i Norsk. Loppen.43 Lyngen. Qvænernes Antal antages at have aftåget siden Fol ketællingen i 1835. Indvandringer fra Sverige og Rus land fandt især Sted i Aarene fra ISOO—lBO6 samt 1832 og 1833, og tildels 1839, n da 3lisvæxt skal have ind truffel i deres Hjembygder. Flere Familier kom ide sidstnævnte Aar om Vinteren gaaende over Fjeldet. Savnende Alt til Livsophold ved Ankomsten var deres første Omsorg at faa deres Børn bortsatte til Familier her i Sognet; Børnene bleve da antagne som Foster born, dels af Finner dels af Norske. Da de fleste vare i en ung Alder tilegnede de sig de Familiers Sprog, i hvis Midte de bleve optagne. Det bar saaledes hændt, at Søskende, der først i Skolen have truffet sammen, ikke have kjendt hverandre, og stundom ikke forstaat hverandres Sprog. En Del af disse Qvæner reiste se nere til Skjervø, Alten-Talvig og Hammerfest. I de sidste fem Aar ere faa Qvæner indvandrede, og have dcsuden begivet sig til de nordligere beliggende Præ stegjelde, undtagen tre Familier, som forbleve her. Der ere Flere, saavel yngre som ældre, der ikke ere kyndige i det norske Sprog, omtrent det halve Antal kan henregnes til disse. Ide Familier, hvor Faderen er Normand, men 3loderen Qvæn, benyttes som oftest det qvænske Sprog. De Qvæner, der ere Opdragne hos Normænd, kunne ikke skjelnes fra disse. Skjervø. Qvænernes Antal antages i det Hele at være i Stillestaaende. Enkelte Qvæner komme vel ogsaa i denne Tid hertil fra Sverige, men adskillige, som i længere Tid have opholdt sig her, vende tilbage til44 Sverige, endogsaa hele Familier ere i den senere Tid vendte tilbage, efter at Aarene ere blevne gode i deres Hjembygder. Qvæner fra Finland ere kuns faa. Eget Modersmaal benyttes uden Undtagelse i Husene; ofte findes der Individer af alle tre Folkeslag paa samme Gaard, og høres da alle tre Sprog om hverandre, det er ikke sjeldent at finde dem, som forståa alle Ire Sprog. Qvænerne betjene sig indbyrdes og i Husene af deres 3lodersmaal, flere Familier kunne ikke udtrykke sig paa Norsk, og undervise deres Børn efter qvænske Læsebø ger. Hos de Qvæner, der ere gifte med norske Fruen li ni me re, benyttes ved Siden af det qvænske det nor ske Sprog i Husene og til Børnenes Undervisning. Samtlige Præster have erklæret sig for Nødven digheden af, at Præsterne ere kyndige i Qvænernes Sprog. Nogle Rescripter, vedkommende Qvænerne i Fin markens Amt. Reser, af 6de Marts 1750 til Aratmanden over Fin markens Amt, angaaende med Øinhed og 3lodera(ion al behandle nogle Qvæner, som ere gaaede over fra Sve rige og have nedsat sig i Indfjordeue paa Steder, som tilforn have været øde, paa det andre deres Landsmænd derved kunne opmuntres at komme til Landet, da de ved deres Ankomst med al mulig Hjælp og Haandrækning bør understøttes; samt ei af en utidig Nidkjærhed of tere at indkouime med ufornødne. Indbeietiiinger og Fo restillinger, hvorved ikkuns uskyldige Folk foruroliges og kunde sættes i 3listanke. (Han indgav Besværinger over nogle Qvæner, som45 dels udspredte, at Sverige paastod Rcttighed til nogle Fjei de, dels ei mødte betids nok ved en Extra-Ret, og dels ei allagde Troskabs Ed). Reser, af 16de 3lai 1760 til Amtmanden over Fin markens Amt, angaaende at Vardangers 3larked skal ophnre, at Svenske ei maa fare omkring og handle i Landet, men Handelens Betjente aarligen sende Varer op imod Grændsen*); samt at der fra Bergens og Trondhjems Tflgthuse skulde aarlig til Finmarken sen des Qvinde-3lennesker for at undervise i Spinding og Vævning &c. Grund: Amtmanden bar forestiller* at der aarlig komme ind fra Torneå, en Distance af omtrent 100 Mile, 10 a 12 af de saakaldte svenske Qvæne - Borgere, som under Prætext af at søge Vardangers 3larked, strippe Landet om med deres unyttige Varer, og forføre Al niuen baade til at kjøbe Brændevin og mange

andre af deres Kramvarer, som de told fri indføre, saa og be trække Almuen baade paa Vægfen, 3laalet og Priserne, og derhos lokke ei alene de faa Penge, som Almuen kan have, men endog de bedste og couranteste Varer fra dem til niegen Skade for den finmarkske Handel. Detle forbcmeldte Vardangers 3larked**) skal, som Disse Forfpiningcr, der vare grundede i den Monopolhan- del, som den Gang fandt Sted i Finmarken, (se Ambnand G. Hammer i Samlinger til det N. Folks Sprog og Hist. 111 261 &c), ere med denne bortfaldne ifalge Forord, af ste Scptbr. 1787 og senere Anordninger, hvoraf nu gjælder Lov af 13de Scptbr. 1830. **) Bevilget ved Rcscript af 11de Aug. 1688; cfr. Forord, af 25de April 1702 § 21. Se nu bem. Lov af 1830 og Resol. af 20de Dccbr. samme Aar.46 unødvendigt, være afskaffet og ophøre, og det skal være de kongelige svenske Undersaatlere ganske forbudet, der i Landet at fare omkring med noget Slags Varer, for at sælge til Indbyggerne i Finmarken, eller at handle sig nogen Vare til af dem, under Confiscalion til An giveren af alle de Varer, som de kunne Iræffes med. Derimod har Amtmanden at tilholde Handels-Beljenlene i Finmarken, at de hvert Aar, ffrrend de Svenske pleie at komme der, sende et Forraad af de mest fornødne Varer op til de norske Undersaatlere, som bo saa langt oppe mod Grændsen, at de ikkuns sjelden kunne kom me til Handelen, saasom i Kautokeino, Afjovarra eller Karasjok, for hvilke Varer dem da maa betales saa me get mere, end i Oetroien foreskrives, som Transporten derpaa efter Amtmandens Godtbefindende kan anses at koste*). Hvad angaar den anden af Amtmanden gjorte Forestilling, betræffende at der til Finmarken fra Trond hjems Tuglhus maalte sendes saadanne Qvinde-3lenne sker. som forståa sig paa at spinde og væve Lærreder, for deri at kunne undervise Almuen der i Landet: da er i den Anledning under D. R. rescriberet Sliftsbefa lingsmændene over Bergens og Trondhjems Stifter. Reser, af 26de Aug. 1796 til Amtmanden i Fin marken, som bemyndiges til at forslrække saavel 41 sammesteds ankomne karelske Bønderfamilier, eller saa kaldtc Qvæner, som flere fremmede eller udlændiske Familier, der maalte ville nedsætte sig der i Landet udenfor det egentlige Alten (°g om hvilke der kan ha ves grundig Formodning, at de ville blive vindskibeli ge og nyttige Indvaanere), med fornøden Understøtning *) Se Forord, af 20de August 1778.47 til at opføre Vaaningshuse og anskaffe sig Baade og Fiskeredskaber, indtil en Summa af 20 a 24 Rdlr. for hver Familie i det høieste; dog under Vilkaar af Til bagebetaling, saafremt en saadan Familie inden 10 Aar flYtter igjen fra Landet, hvilke Penge kunne tåges i Brændevinsafgifts-Cassen og passere samme til Udgift, iinod at Amtmanden derom aarlig indsender til Rente kammeret detailleret Indberetning. Uddrag af Lir. Sorenskriver Krafts topographiske Reskrivelse over Norge. Under Håkon Hakonscn finder man, at Håloga lands Beboeres gamle Forbindelse med Bjarmaland, og deres Toge til dette Land, hvorved høstedes Ære og Fordel, endnu have holdt ved, thi Ivar Utvik, Kong Håkons Lehnsmand, og Andreas Skjaldarband droge i Aaret 1222 med fire Skibe til Bjarmaland, for at hæv ne det Drab, som Bjarmerne havde begaat paa Folkene af et Skib fra Hålogaland. De gamle Norskes Bjar maland skal have indhefattet den Del af det nordlige Rusland, som i nyere Tider udgjør det Peruiske, Vidt koiske, Vologdaiske og Archaugelske Gouvernemenf, der regnes at indeholde et Areal af 27,014 geographiske Qvadratmile. Bjarmaland var indtil det Ilte Aarhun drede beboet af et frit og selvstændigt Folk, men ved den Tid og i det følgende Aarhundrede blev det af hængigt af Republiken Novgorod, fra hvilken det siden kom under de moskauske Storfyrster. De Norske og især Hålogalands Beboere, besøgte i de ældre Tider meget Bjarmaland, dels paa Fribytferi, dels og for Han48 delens Skyld. Endog flere af de norske Enevoldsre gentere, saasom Harald Haarfager, Erik Blodøxe, Ha rald Graafeld og Andre gjorde Toge til Bjarmaland og kom lilbage med rigt Bytte. Bekjendt er ligeledes Thorer Hunds Bjarinalandslour under Kong Olaf den Helliges Begjering. Ivar Utviks og Andreas Skjaldar bands Tog er det sidste, Historien omtaler. Nordlandene og fornemmelig sammes nordligste Del var i det 15de Aarhundrede fra Landsiden af jævnligen udsat for Russernes og Karelernes Overfald og Plyn dringer, ikke alene i Fjordene men ogsaa paa Øerne. Ligesom i det sydligere Hålogaland vare i- Senjens og Tromsø Fogderi Søkyslerne mere beboede end Fjor dene og Dalene i dog fik Indbyggernes Antal i Fogde riets indre Egne en væsentlig Tilvæxt, da det af Kong Håkon Hakonsen lillodes nogle fra deres Hjemsteder omkring Dvinafloden i det nuværende nordlige Rusland af de indlrængende 3longoler fordrevne Skarer af Bjar mcr, et Folk af den finske *) Folkestamme, her at bosætte sig, imod at de anloge Kristendommen, lii hvilken En de Kongen lod opføre en Kirke for dem, samt anviste dem 3lalangerfjorden til Bopæl, formodentlig fordi den ne Fjord dengang endnu ikke var paa dens østre Si de besat af Norske; ligesaa forøgcdes Folkemængden i Fogderiets nordlige Fasllandsstrækninger ved de paa

denne Tid og senere indvandrendc Qvæner, der endnu udgjørc en væsentlig Del af Tromsø- Distrikts Fjord bygder, imedens Normænd besatte dette Distrikts fiske rige Havkyst. De hyppige Overfald af Russer og Ky rialcr eller Kareler, som Hålogaland i den senere Mid ") ikke lappiske.49 delalder, nemlig i det 14de og endog i det 15de Aar hundrede, var udsat for, gjaldt rimeligvis mere denne Del af delte Landskab end sammes sydligere Slræknin ger; i det mindste ser man, at Russerne ved et af disse Overfald, Aar 1323, angrebe Øen Bjarkø og lagde Er ling Vidkunnarsens Gaard i Aske, og et Sagn i Karlsø taler om et Indfald af Russerne i dette Præstegjeld, under hvilket de dræbte en Del af Indbyggerne, der havde skjult sig i Arhelleren paa Fugelø. Derved er maaske de Norskes videre Udbredelse imod denne Kant for en Tid standset, og det var, som det synes, først efterat disse Overfald vare ophørtc, at Øerne under Tromsø Distrikt ere blevne befolkede. Rigtignok an føres i Håkon Hakonsens Saga, at denne Konge lod opføre en Kirke paa Tromsø, maaske til samme Tid som Bjarmer indflyttede ber i Landet. Qvænerne hørte til den Gren af den store finske Folkestamme, som har beboet det nuværende Storfyr stendømme Finland, og med et fælles Navn er i eget Sprog kablet Suomalaiset, af hvilket Folk Kyrialerne eller Karelerne hoede i den østlige, Jemerne eller Hæ melæiset i den sydlige og Kainulaisct i den nordlige Del af Finland. Af Qvænerne, hvis Navn maa antages at være af de gamle Norske dannet af bemeldte natio nale Navn Kainulaiset, ere de udvandrede til Nordlan dene, som der fordum have nedsat sig; og dels af sam me Gren af Folkestammen, dels af de tyende andre ere de, som under Navn af Qvæner ere i Slutningen af det 17de og i Begyndelsen af det 48de Aarhundrede ind vandredc til Finmarken og omliggende nordlige Egne, og ligeledes de, som under Navn af Finner have i Slut ningen af det 16de eller i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede nedsat sig i Solør og deromkring (cfr. 1. Del S. 501—505, og 599—600). Af Qvænerne fik og det Land Navn, som vore nordiske Forfædre kaldte Qvæn land, hvorved ikke alene skal være forstaat Finland el ler en Del deraf, men ogsaa noget af Lapland og en Del af det nuværende svenske Norrland, nemlig Norr botten, Vesterbolten og Ångermanland, hvor Qvæner i ældre Tider skulle have boet, ligesom der endnu i Stræk ningen imellem Torneå og 3luonio Elvene paa den ene og Galix-Elven paa den anden Side bo Finner i Norr bottens eller Piteå Lehn. (Se Sehøning. A. C. Lehr bergs Untersucbungen fiber die Wohnsitze der Jemen, ein Beitrag zur Geschiehle Neu- Finnlands, i hans Un tersuchungen zur Erlåuterung der ålteren Geschichte Ruslands, St. Petersburg 1816, 4to S. 103—236. Prof. Rask i Scandin. Liter. Selskabs Skrifter, lide Aarg.)

II.

Qvænerne i det sydligere Norge.

Qvænernes Antal i det sydligere Norge er 1,738; heraf 1,697 i Grue Præstegjeld og 41 i Hof Præstegjeld, begge i Hedemarkens Amt. Den hele qvænske Befolkning i Norge følgeligen 4,425.

*

Uddrag af Hr. Sorenskriver Krafts topographiske Reskrivelse over Norge.

Qvænerne i Solør og Østerdalen.

Langs den svenske Grændse i Hofs og Grue Præstegjelde, og paa den nordostlige Side af Vinger Præstegjeld under Solør og Oudalens, samt for en mindre Del i det sydlige Trysild af Østerdalens Fogderi bo hundrede nedsat sig i Solør og deromkring (cfr. 1. Del S. 501—505, og 599—600). Af Qvænerne fik og det Land Navn, som vore nordiske Forfædre kaldte Qvæn land, hvorved ikke alene skal være forstaat Finland el ler en Del deraf, men ogsaa noget af Lapland og en Del af det nuværende svenske Norrland, nemlig Norr botten, Vesterbolten og Ångermanland, hvor Qvæner i ældre Tider skulle have boet, ligesom der endnu i Stræk ningen imellem Torneå og 3luonio Elvene paa den ene og Galix-Elven paa den anden Side bo Finner i Norr bottens eller Piteå Lehn. (Se Sehøning. A. C. Lehr bergs Untersucbungen fiber die Wohnsitze der Jemen, ein Beitrag zur Geschiehle Neu- Finnlands, i hans Un tersuchungen zur Erlåuterung der ålteren Geschichte Ruslands, St. Petersburg 1816, 4to S.

103—236. Prof. Rask i Scandin. Liter. Selskabs Skrifter, lide Aarg.)

II.

Qvænerne i det sydligere Norge.

Qvænernes Antal i det sydligere Norge er 1,738; heraf 1,697 i Grue Præstegjeld og 41 i Hof Præstegjeld, begge i Hedemarkens Amt. Den hele qvænske Befolkning i Norge følgeligen 4,425.

*

Uddrag af Hr. Sorenskriver Krafts topographiske Reskrivelse over Norge.

Qvænerne i Solør og Østerdalen.

Langs den svenske Grændse i Hofs og Grue Præstegjelde, og paa den nordostlige Side af Vinger Præstegjeld under Solør og Oudalens, samt for en mindre Del i det sydlige Trysild af Østerdalens Fogderi bo51 Qvænerne. I Solør eie nogle af dem skyldsatte Gaar debrug, men de Fleste have Pladser eller saakaldte Tor per, der ere opryddede i Skovene to til fem Mile fra de i Bygden liggende Gaarde. I Østerdalen ere de mest Gaardbrugere og derfor mere velstaaende end de solør ske Qvæner, hvoraf de fleste, som Husniænd og Inder ster, ere meget fattige, og tillige mere uculliverede, samt sædvanlig henfaldne til Drukkcnskab. Dog have ved det i nyere Tid foregaacde Salg af det ankerske Fi deicommisses og Statsraad Rosenkran/As Arvingers Eiendomme ikke Faa af de solørske Qvæner kjøbt de res paaboende Torper med enkelte Skovslrækninger, hvorved de ere blevne Selveiere, og de fleste af disse have fra den Tid forbedret deres Forinuesforfatning. Qvænerne bo tildels ved Søerne, hvoraf der ere mange paa Østsiden af Solør, men ogsaa høit oppe paa Fjel dene, hvor de med ulroligt Arbeide have opryddet de res Agerland. Foruden Rugavl i Braater, deres oprin delige Næringsvei, ernære de -sig af Qvægavl, da de have mange Kreature, af Handel med Norske og Sven ske, af Tømmerhugst og Tømmerkjørsel, samt, forsaa vidt de ere Selveiere, ogsaa af Tømmersalg, og for øv rigt af Skytteri samt af Fiskeri i Fjeldvandene. Om Sommeren maa de ofte bruge den elendige Barkeføde. Saalænge de solørske Qvæner havde Tilladelse at ryd de og brænde Braater i Skovene, avlede de megen Rug og havde til deres Kreature god Græsning, hvorfor de vare i god Forfatning; men siden al saadan Rydning, forsaavidt de ere Leilændinger og Husmænd, er dem forbuden, er deres Armod tiltagen. Desuden slaar Kornavlingen ofte feil hos dem. De tale Alle, dog med en egen Accent, Norsk, skjønt del qvænske Sprog bru -4*52 ges mellem dem indbyrdes, og de have Bibler, som ere trykte i Åbo. Imidlertid er det qvænske Sprogs An seelse og Brug i Aftagende, ligesom Culturen er i Til tagende bos Qvænerne, uagtet deres Fattigdom, Tor pernes afsides Beliggenhed og den tre til fire 3lile lan ge og besværlige Kirkevei, ere væsentlige Hindringer for Skolevæsenets og Oplysningens Fremme hlaiidt delte Folk. Opførelsen af egne Kirker eller Kapeller i Lig hed med hvad der er gjort paa den svenske Side, vil de vistnok virke velgjørende; men uden Hjælp af det Offentlige er det ikke muligt, at saadant kan ske, da Finskougens Beboere ere for fattige til at lade Kapel ler opføre for egen Regning. De solorske Qvæner bo i tømrede Huse, som til Belysning have alene Huller paa Væggen med Slaaer for, og til Varme en stor Bagerovn, fra hvilken Røgen udbreder sig overall i Bygningen, og angriber saa ledes Alt, at man paa denne Røglugt alene kan kjen de Qvænerne. De østerdalske Qvæner have derimod Roliger af samme Størrelse og Form som andre Bøn ders, og man finder derfor hos disse ikke de gulblege Ansigter og røde Øine som hos de solørske Qvæner. Renlighed er hos Qvænerne høit agtet, da de ved alle Torper have Badestuer, hvor de engang om Ugen, sæd vanlig Løverdags Aften, brugc Svede- eller Dampbad, og forslærke den derved foraarsagede Uddunstning ved at pidske den nøgne Krop med Løvris. De have for øvrigt kuv ringe Samqvem med de Norske. Sædvan lig ere de to til tre Gange om Aaret nede i Bygden, hvor de besørge deres Forrctniuger, gaa til Kirke og Alters, tåge sig et Rus strax efter og udrette Ærinder. Qvænerne, der ere af samme Folkefærd som de i53 det nordlige Norge boende Qvæner (den finske Folke stammes gamle nordiske Navn) eller Kareler, nedstam me fra den store, indtil 1808

svenske, nu russiske Pro virids Finland eller det gamle Qvænland, hvorfra deres Forfædre udvandrede, enten (ifølge et blandt dem væ rende Sagn) formedelst Russernes grusomme Ødelæg gelser, eller i Anledning af den saakaldte Klubbekrig, det er de borgerlige Uroligheder, sem hærjede Storfyr stendømmet Finland i den svenske Kong Sigismunds Tid, eller maaske snarest af begge Aarsager. De skal først være komne til de Norge tilslødeude svenske Land skaber under Sigismunds Fader og Farbroder, Konger ne Johan den Tredie og Carl den Niende, hvilken sid ste som Hertug af Værmeland begunstigede deres Ind vandring. Da de saaledes ikke ere komne didhen før end i Slutningen af det sextende Aarhundrede, kunne de rimeligvis ikke før i det syttende være flyttede over Grændsen lii Norge. Aar 1624 skal de have været her i Riget, hvormed ogsaa Tradilionen stemmer, og have udbredt sig i Solør og til Trysild i Østerdalen mod Nord, samt til Næs Præstegjeld paa Øvre- og Urskoug Præstegjeld paa Nedre-Rommerige i Syd, i hvilke sid sle Bygder dog nu ingen Qvæner vides at være eller og have de tabt sig blandt de Norske. Ogsaa en Strækning af den nordlige Del af Oudalens Præste gjeld, som fører over til Stange Præstegjeld, og hvori findes nogle saakaldte Fintorper, har rimeligvis i For liden været beboct af Qvæner. Desuden skal efter Sagnet hele Hurdalens Præste gjeld paa Øvre-Rommerige være beboet af Qvæner, der ogsaa her skal have drevet Braafebrænding og Kugav ling, samt have været gode Bjørneskyttere, og af hvis54 Descendenter endnu findes nogle i Bygden. Endelig er i 3lodums Præstegjeld, Heggens Hovedsogn, under Buskeruds Fogderi en Strækning, som fører Navn af Finmarken, der af Qvæner skal være opi-yddet, og ud gjør en Samling af smaa Gaarde med 55 Beboere; til dels omkring Glitlre-Vandet paa Grændsen af Eger og Lier Præstegjelde, hvilke have ringe Kornavl. Formedelst den Skade, Qvænerne i Fortiden gjor de paa Skovene, ere de under Navn afSkovfinner blevne Gjenstand for Straffelovene, hvoraf den ældste er en af Kong Fredrik den Tredie, under hans Ophold her i Riget, den 30 August 1648, given Forordning, som er gjentagen i Forord, af 20 Juni 1673, og tilligemed en Bestemmelse i Skov-Ordonancen af 12 31ai 1683, § 7, er Kilden til hvad der fastsættes i Christian den Fem tes Lovbog 6 B. 17 K. Art, 30, hvorhos i Instructionen for Ainlmæn de ne af 7 Febr. 1685 § 5, Skovfinner næv nes ved Siden af Jøder, Tryglere og Løsgjængere. Den Ugunst, hvormed de saaledes have været ansete, har vel ogsaa virket til at deres Udbredelse ber i Riget er standset. Hvor ugunstigen disse Qvæner (Rugfinner, Skovfinner) i Forliden ansaas, ses bland t andet af Hans Rosencreufzes i Budstikkens fjerde Aargang indførte Relation om Norges Tilstand 1699 S. 538; dog synes Forfatteren ikke at have vidst at skjelne imellem disse Qvæner og Lapperue. At de ogsaa i Sverige have væ ret ansete med Ugunst, ser man hos Fiskow S. 567 og 618, samt hos Ruhs S. 410. Efter Folketællingen af 1835 vare Beboerne af Grue Præstegjclds Finskoug 1300, hvoraf omtrent 350 under Hovedsognet og 950 under Annexsognet, samt af hvilke 36 vare Selveiere, 11 Leilændinger og 12255 Husmæud; imidlertid vare af disse Finskougens Beboere 3lange, som hverken vare af qvænsk Herkomst eller talede det qvænske Sprog, men havde fra Bygden flyt tet op paa Finskougen som Nybyggere eller Husmænd. I Vinger Præstegjeld angaves alle Beboerne af Varild skougen, tilsammen 194, for at være Qvæner, hvoraf de Fleste talede det qvænske Sprog indbyrdes, og i Hofs Præstegjeld antoges Qvænernes Antal at være om trent 600, hvoraf omtrent 300 hørte til Aasnæs, 250 til Vaaler og 50 til Hof Sogn. Dog have Hofs Præste gjelds ligesom Trysilds Præstegjelds mindre Antal Qvæ ner nu intet Særegent ved sig, og adskille sig næsten aldeles ikke fra de øvrige Indvaanere i disse Præste gjelde, ligesom det er endnu kun Enkelte sammesteds, der bruge den qvænske Bibel og tale et eget Sprog. Saaledes udgjøre nu Qvænerne her i Amtet et Antal af henimod 2000 3lennesker. Qvæntorpenes Beliggenhed paa Grændsen imellem Sverige og Norge gjør Qvæ nerne til 31ellemhandlere for Svenske og Norske, og gjorde dem i forrige Krige til Spioner for begge. Paa den svenske Side af Grændsen, hvor man kabler Stræk ningen Finmarken ligesom her Finskougen, bo ogsaa Qvæner, der ere i bedre Kaar end de solørske, da de ere Selveiere, hvilket ogsaa skal ses paa deres Skove, som ved Braatebrænding ere ødelagte. Antallet af Hedemarkens Amts Beboere i det 17de Aarhundrede, da Qvænerne først kom hertil, formentlig i 3lidten af Aarbundredets første Halvdel, og nedsatte sig, skjønt paa de fleste Steder lidet velkomne, i de skovrige Strækninger imellem Solør og Trysild paa den ene, og Værmeland samt Dalarne paa den anden Side. I Krigen under Fredrik deu Fjerde synes Krigs56 begivenhederne i Amtet at have indskrænket sig til nogle Streiftoge af de paa svensk Side boende Qvæ ner, som flere Gange i Forening med de nærboende nor ske Qvæner have trængt ned i Bygden, ihjelslaat 3len nesker, plyndret Gaarde, samt røvet Heste og Qvæg. I det syttende Aarhuudredes første Halvdel ned satte sig i Agershus Amt Qvæner fra

Storfyrstendøm met Finland i Urskoug og Næs Præstegjeldes Skoveg ne, dels ogsaa i Hurdalen, hvor de dog eflerhaanden tabte sig iblandt de øvrige Beboere. 3lange Navne i Nordre-Guldbrandsdalen bære Vidne om, at her i de ældste Tider har været Joter eller Fin ner (Qvæner) som: Jette- eller Jotulfjeldet, Jettedalen, Finueelv og Fintryeu. TJddrag ,af Topographhk Journal for Norge 1797, 6 Rd. Smiths Reskrivelse over Trysild. Antallet af Finnerne 250. De forlode Finland da dette Land haardt ængstedes af Russerne. De nedsatte sig i de øde Skovstrækninger i Sveriges Provindser Helsingland, 3ledelpad, Veslinanland, JXykjøping og Værmeland, og noget ind over Norges-Grændsen. De have helst søgt Skovbjergene, som beqvemmeste fol deres Rugbraate-Hugster. Disse paa begge Sider ved Grændsen boende Qvæner række ikke længere Nord end i dette Sogn, og her i Sognet ikke høiere end til Fjel denes Regyndelse, formodentligen fordi, hvor Fjeldene møde, kan Rugsæden ikke vel komme fort formedelst Klimatets Haardhed. Enhver qvænsk Familie har sit Tilnavn, hvoraf57 de dog sjeldent betjene sig. De kalde dette ikke Bi navn men Bynavn, hvorfra deres Fædre ere komne, som Kakelaner, Honker, Ronker, o. s. v. Bjerge og Høie ere sædvanligt deres Tilhold, man læser derfor næsten bestandig Bjerget føiet bag ved de res Gaardsnavu. Med deres Baden er Omgangen følgende: I Bade stuerne er en liden Ovn af Graasten. Efterat denne er vel opildet og Røgen borte, staa eller hænge de sig nøgne oven over Ovnen paa Bjælker, den hede Ovn overgydes med Vand og giver da en fugtig og hed Damp. 3led Risqviste pidske de sig ganske sagte. Naar de gaa ned igjen af Badsfuhjellerne gyde de koldt Vand over sig eller løbe lige hen til en nær Bæk, Nogle vælte sig i Sneen om Vinteren. Paa deres Skier bruge de ingen Foring under An doren, som de andre Trysildere. For Tiden beskjæftige de sig mere med Tømmer brug, men glemme dog ikke ganske deres Fædrenesys sel Braatebrænding. Granbjergene anses af dem som de beqvemmesle til Rugavling. 16 til 20 Fold høstes i disse Braater ikke sjeldent, en Maade, der i øvrigt er forbunden med mange og kostbare Arbeider. Lige som i Finland betjene Qvænerne sig af Rior til Rugens Tørkning. De fleste af Qvænerne ere i bedre Forfatning end de andre Trysildere. I de store Skovstrækninger, hvor deres Gaarde ligge, findes mange græsrige Myrer, saa at de kunne underholde en stor Mængde Q\æg. En god Del af Qvænerne ere agtværdige 3lenne sker, vel oplyste, besidde megen Tjenstagtighed, God gjørenhed og Føielighed.58 Tungsindighed og Ængstelse synes at være almin deligere paa Fiuskovene end i andre Egne. Pastor Gadd, Nabopræst i Sverige, siger det samme om Qvæ nerne i Sotakunta Herred, kaldet af dem selv sydæmæn tauti (Hjertesyge). De, som have raadført sig med mig i denne Anledning, har jeg raadet til Bøn og Hengi venbed til Gud, samt Flittighed og Orden i deres Ar beider. Foruden Syrblande bryege de undertiden en Sort Øl af Rug istedet for af 3lalt. Da de Flestes Gaarde ligge oppe i Bjergene, hvor Jorden er meget stenig, benj7tte de sig paa Ågeren af den saakaldte Tinplov, der ikkuus lidet er forskjellig fra Alden, som ogsaa iblandt Qvænerne stedse bliver mere almindelig. De beskjæftige sig mindre med Fi skeri end de øvrige Indbyggere, men desto mere med Fuglejagt. Uden for deres Slægt indgaa de ikke saa ofte Æg teskaber, dog hænder det iblandt, saa at der baade fin des Norske boende paa de qvænske Gaarde og Qvæner igjen paa norske. Ellers har jeg bemærket, at en en kelt Qvæn mindre finder sig fornøiet iblandt Trysilder ne, end en enkelt Trysilder iblandt Qvænerne. I Skab ning og Klædedragt udmærke Qvænerne sig ikke fra Sognets Beboere. I Selskab med de Norske tale Qvæ nerne Norsk, men aldrig saasnart komme de hen i en Vråa førend de slrax begynde paa deres Qvænske.59 Uddrag af Rudstikken, 4de Aargang 1823. Etats raad H. Rosencreutzes Relation om Norges Riges Tilstand 1699. — Det femte Slags Folk kaldes Rugfinner (Qvænerne), Søfinuer og Lapper, hvoraf det første Slags, som sig søndenfjelds opholde, ere det allerska dcligste Ukrud for Landet, som nogen Tid nævnes kan; thi som de vagere fast omkring i alle Skove og paa Fjeldene, saa fordærve de ikke alene Skytteriet for de rette Landssens Indbyggere, men og, hvor man (dog meget uforsvarlig) haver dissimuleret deres slette For hold, og bevilget dennem Rolighed, der have de paa mange 3laader opbrændt de skjønneste og bedste Sko ve til deres Rug- og Næpebraater, Betjenterne til en ringe Profit, men Kongen, Landet og Indbyggerne til allerstørste Skade; thi i Ufreds Tider ere de ikke ale ne de allerstørste Espioner, men og som de vide alle Gjenveic og Stier i Skovene, saa maa hver fattig 3land frygtc sig for deres Overfald, Røven og Tyveri, hvor om forrige Ufreds Tider har vist Exempler, hvorfor jeg uforgribelig allerunderdanigst skulde eragte, at det er høit fornødent, at denne Post ret examineres, og ud ledes hos hvem Skylden er, at Hans Kongl. 3lajestæts allernaadigste Forordninger og Norges Lov, om saadant Ukrud ikke at lide, saalidet er efterkommet og iagt taget.60 Budstikken, 5. Aargang 1824. No. 86—88. Om det gamle Finmarken (Schøning å92). Oversat af et 1798

udgivet Skrift paa Latin. Upsala, Prof. Neckler (hans dissertatio academica de antiqva gente Troll, udgivet i sex Sectioner i Upsala 1793-99. J. Chr. B. Hvor langt Finmarken har strakt sig mod Syd i det .nuværende svenske Lapland, er ikke let at sige. Qvænerne besadde indlil det Ilte x\arhundrede en be tydelig Del af svensk Lapland tilligemed tilslødende Landskaber af Norrland, og, om jeg ikke feiler, en Del af Øster-Botteu. De forte Krige med Sigurd Ring (se Norna Gefls Saga); i det Ilte Aarhundrede ødelagde Qvænerne, efter Beretning af Adam fra Bremen, der kalder dem Amazoner, en svensk Krigshær, som førtes imod dem af Aqund, Kong Emunds Søn, ved at for gifte Brøudene, (se kgl. Reser, til Amtm. over Finm. Amt af 6 3larts 1750. Finm. 3lagazin S. 306. Foglmanns Reser.-Saml.; cfr. Res. af 20 Aug. 1796). At de vare af svensk Extraction, er fordi de vare indvandrede fra de svenske Lapmarker, hvilket skede i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede, ifølge Sporring i Topogr. Jour nal 6H. S. 64). Omtrent 100 Aar forhen eller læn gere tilbage, (cfr. Kraft Norges Besk. 1 D. S. 503) havde de nedsat sig i Trysild og Sør efler saavel paa norsk som svensk Side af Rigsgrændsen, hvor man kal der dem Finner, og hvor de, i det mindste i Værme land (Tunelds Geogr. over Sverige, 7 Uppl. 2 B. S. 324) have den savolaxiske Dialekt. (Suhm i Fortalen til Ham. Rask, enig Undersøg. om det gamle Nordiske eller Islandske Sprogs Oprind. Side 95). Qvænlands61 Grændse mod Øst er übestemt; mod Vest stødte det til de Norske Landskaber Thrøndelagen og Hålogaland, hvilke havde Finmarken mod Nord. Uden Tvivl have de besiddet en Del af Norrland og vort Lapland, hvor af det vil ses, hvad man maa dømme om Schønings 3lening, nåar han siger, at hele Lapland indhefattedes under det gamle Norge. 3len Qvænerne, som ide næst før og efter Harald Haarfager forløbne Aafhundreder, havde disse Egne inde, have aldrig været undertvungne af de Norske eller dem underdanige. (Jfr. Hire om det gamle Qvænland i Schløzers Allg. Nordische Ge schichte S. 483. Rasks Oplys. til Olhars og Ulfstens Reiseberetninger i det skandinaviske Literatur-Selskabs Skrifter, 11. Aarg. 1815, S. 91, 103). B. (Jessens (eller Stenbuchs) Norges Beskrivelse S. 235). Uddrag af den i Samlinger til det Norske Folks Sproq og Historie, 6 B. 2 11. 1839, af lir. Professor R. Keyser givne Fremstilling af Nordmcendenes Herkomst og Folke-Slægtskab. Fundinn Noregr o: det fundne Norge. Den vidtløftiijere Bearbeidelse Fornjoir havde Ire Sønner, Hier, Loge, Kaare. Fra Kaare slammede gjennem tyende Led — Jøkul, Snær — Thorrc og hans tre Søstre. Thorre var en berømt Konge; han raadede for Gotland (rig ligere Jot land), Kønland og Finnland. Kønerne (Qvænerne) of frede til ham for godt Aar, det er hos dem Sne og Skiføre. Delte Offer var ved 3lidvinter, og derfor kald62 tes 3laaneden Thorre-3laaned. Thorre havde to Son ner, Norr og Gorr og Datteren Goe. Den kortere Bearbeidelse: Fornjolr hedde en Konge, han raadede for Jot land, som kaldes Finnland og Kvenland; det er i Øst for den Havbugt, som gaar iud lige mod Gandvik (det hvide Hav), og som vi kalde Helsingia-Boln (/len bot niske Bugt). Norr og hans Følge foretoge Reisen paa Skier ; de bagenfor (d. e. i Øst for) Finnmark boende Lapper vilde hindre dein-Overfartcn, men bortskræintes ved de res Trolddom, da de saa deres Vaaben og hørte deres Hærskrig. Derpaa for Norr lii Oplandene og fandt paa Heid mørk sin Søster, som Rolf af Bjarge, Svade Jøtuns Søv norden fra Dovre, havde bortrøvet fra Qvænland. Fortællingen maa saaledes, ligesom den er ældre end Slutningen af det 13de Aarhundrede, paa den an den Side være yngre end 3lidten af det 12te, noget som ogsaa bestyrkes derved, at Folkenavnet Lapper i dens kortere Bearbeidelse forekommer; et Navn, som ei kan paavises brugt i vort Norden førend i Slutningen af delte Aarhundrede (hos Saxo); og vi feile følgelig neppe ved at antage den for at være sammensat i Tids rummet ved 1200. Fornjoturs Rige kaldes Jotland (Gotland i den vidtløftigere Bearbeidelse maa uden Tvivl være en Skriv eller Læse -Feil), der sættes i Forbindelse, eller (efter den kortere Bearb.) gjøres til Et med Finnland og Qvæn land d. e. med Landene mellcm den botniske Bugt og det hvide Hav. 3lan finder ikke andensteds disse Lan63 de betegnede med hint Navn; men vel sætte de even tyrlige Sagaer i disse Egne et Rige, Jøtunheim, som de have skabt af den saaledes benævnte mythiske Jøt nernes Verden, hvilken, ifølge Asalæren, dannede 3len neske-Verdenens yderste Omgivelse mod Norden. Vi kunne ei betvivle, at det netop er deile Jøtunheim, hvil ket Fundinn Noregr mener med sit Jotland, og det saa meget mindre, som det senere hen ved Bestemmelsen af Nors Kiges Cdstrækning udtrykkelig hedder, at det om fattede alt Norges Fastland „nord for Jøtunheim". Taciluses Æslyer er det samme tschudiske Folk, som endnu beuævnes Ester, og bor paa Østersøens østlige Kyst i det efter dem opkaldte Estland. Dets Navn er imidlertid aabenbare af tysk Oprindelse oghar neppe nogensinde været optaget af Folket selv, hvilket endnu kakler sig: Maa Rahwast a: Landels Folk. Den tschudiske Folkestamme var da allerede den Gang bosat ved Østersøens østlige Kyster. 3len

til denne Folkestamme høre, foruden Esterne, ogsaa det nuværende Finnlands Beboere. Disse have saa langt op i Tiden, som Historien hjemler dem, delt sig i tre Folk: Kareler, i det Tschudiske: Karjalaiset o: Hyrdefolk; i det Oldnorske: Kyrialer, i Landets østlige Del, Hæmer (i det Tschudiske Hæmelæiset, som egentlig skal bety de: det vandrige Lands Folk) i dets sydvestlige Del, og Qvæner (i det Tschudiske : Kainulaiset, Lavlandets Folk; i det Oldnorske: Qvenir) i dets nordvestlige Del, i det nuværende Øster-Botten. Alle disse Folk ere paa det nærmeste beslægtede baade indbyrdes og med Ester ne, saaledes at de endogsaa tale næsten samme Sprog, kun i noget forskjellige 3lundarler (Raskes samlede Afh. 1 D. S. 15 og hans Undersøgelser om det nordi64 ske Sprogs Oprindelse, S. 100). 3lan maa følgeligen slutte, at de ere iudvandrede i Landene ved Østersøens Østside paa samme Tid som Esterne, altsaa før Taci tuses Tid; og at Qvænerne igjen af dem have været de fra Østen tidligst iudvandrede, det synes deres Bo pæles Beliggenhed længst imod Nordvest at vise. 3len Qvænernes Navn linder man allerede tidlig at have gi vet Anledning til Sagnet om et Qvinde-Land, et Ama zon-Laud i Norden. Paulus Diaconus, som skrev i den 2den Halvdel ,af det Bde Aarhundrede, omtaler et saa dant Sagn; den noget yngre Geograph afßavcnna sy nes at have kjendt det; ja Adam af Bremen, der skrev i Slutningen af det lide Aarhundrede, og for øvrigt hav de mange gode Eflerretninger om vort Norden, drager ikke delte Qvinde- Folks Tilværelse, endog paa hans Tider, i ringeste Tvivl. Det er ikke usandsynligt, at et lignende Sagn allerede paa Tacilus's Tider var i Oni løb blandt de tyske Folkefærd, igjennem hvilke han fik sine Underretninger om hine Egne, og at delte har gi vet Anledning til bans Fortælling om et her boende Folk, der beherskedes af en Qvinde. Navnet Sitones, som hau tillægger Folket, synes at bestyrke denne Formodning. Folke - Navnet Tschuder (Russisk: Czjud) har nærmest hjemme hos Sclaverne. 3len med et lignende Navn har uden Tvivl ogsaa Nord mændene og Tyskerne oprindelig betegnet samme Fol kestamme i dens Helhed, skjønt de seuere, i det inind ste Nordmændene, holdt sig ved de underordnede Fol kenavne, Qvæner, Kyrialer, Esler o. s. v., og glemte det almindelige. I vore gamle Sagaer tillægges nemlig oftere, især nåar Talen er om en meget fjern Fortid, Landene overhoved i Øst for Sverige (det nuværende65 europæiske Rusland) Navnet Svipiod med Tillæg hin mikla (a: det store) (lii Adskillelse fra det mindre, egentlige Svi-lhiod), og det forklares som enstydende med Cithia o: Scythia. At Navnet Svipiod i denne Be tydning skulde være at udlede af Folke -Navnet Sviar kan ei antages; det maa skrive sig fra et andet, i Ly den lignende, hvilket i Tidens Løb ganske er faldet sammen med det mere bekjendte. 31en her frembyder sig netop Navnet Tschuder, hvis tysk - gotiske Form vi uden Tvivl have, laliniseret og maaske noget for vansket, i det Folke-Navn Tuidi (for Tzuidi?), som hos Jornandcs findes i Opregningcn af de Folkefærd, søm den gotiske Konge Hcrmanrik i det 4de Aarhundrede efter Chrislus underlagde sit Herredømme. Det oprin delige, men med Tiden mindre bekjendte, Navn Tzuid pioß (Tschuder-Folk) have Normændene sammenblandet med det bekjendte Svipioo (o- Svia-pioo, Svea-Folk); og af en tilsvarende tysk Form bar Tacitus, som gjen nem Tyskere fik Underretning om Folket, dannet Nav net Sitones. — Det Hele er vist nok kun en Gisning, men som dog formentlig er bygget paa en ikke ringe Grad af Sandsynlighed. Tschuderne synes endog under deres Navn at ha ve indbefattet hele den sclaviske Folkestamme, idet de endnu kalde de sclaviske Russer: Vænelæinen o: Væ ner, Vender-Folk. Det kan ingen Tvivl være underkastet, at Finlap perne engang i den fjerne Forlid have havt hele det nuværende Finland inde, men ere derfra efterhaanden blevne fordrevne mod Norden af dets nuværende tschu- diske Beboere, der ere indvandrede fra Syden og Østen. Da de tschudiske Folkefærd, Qvæner, Jemer og^ Kare66 ler, begyndte at vandre ind, kaldte disse, paa Grund af Landets naturlige Beskaffenhed, de forefundne Ind byggere Suomer eller Suomalaiset o: 3lyrbeboere, og Landet efter dem Suomen maa. Da de ovennævnte tschudiske Folkefærd havde fæ stet Fod i Laudet, vedble.ve de ikke alene — hvad der var ganske naturligt — at betegne dette ved Navnet Suomen maa, men optoge endog som et almindeligt Folkenavn, omfattende alle de tre Grene af den tschu diske Stamme, hvilke der havde nedsat sig, det samme Navn Suomalaiset, hvormed de oprindelig havde beteg net de nomadiske Ur-Indbyggere. Disse kaldte de der imod fra nu af: Lappalaiset, hvilket i de tschudiske Sprog betegner det yderst boende Folk. Omtrent ligedan gik det med dette Folks oldnor ske Navn. Finland blev upaatvivlelig kaldet saa af Normændene. fordi de først fandt det beboet af virke lige Finner. 3len Benævnelsen vedblev, efter at Lau det var blevet besat af tschudiske Folkefærd, og selve Folke-Navnet Finnar overførtes efterhaanden paa disse. Da nu Svenskerne fra det lide Aarhundrede af fik Be siddelser i Finland og vare komne i Vane med urigti gen at benævne dette Lands

tschudiske Indbyggere: Finner, saa maatte de have en anden Benævnelse for det Folk, som dette Navn egentlig tilkom. De oploge nu det tschudiske Navn Lapper. Normændene derimod have lige til denne Dag ladet de egentlige Finner be holde deres Navn, og derimod benævnet de tschudiske Finlændinger Qvæner. (Lehrbergs Untersuchungen S. 198—227). Østersøens østlige Kyst ligetil Floden Petskar var beboet af tschudiske Folkefærd, der strakte sig mod67 Norden lige ind i det nuværende Finland, hvor de grændsede til de samme nomadiske Finner, der ogsaa vare den norræne Stammes nordlige Naboer. I det 6te Aarhundrede ere Forholdene ikke foran- drede i Hovedsagen paa Østersøens østlige Kyster, og som de tildels ere endnu. Her hoede tschudiske Fol kefærd ikke alene ved Kysten, men temmelig dybt inde i det nuværende Rusland, hvor de dog senere mer og mer bleve indskrænkede af Sclaverne. Imedens Tschu derne indskrænkedes fra de preusiske Kyster, have de paa den modsatte Side, i det nuværende Finland, mer og mer trængt Urindbyggerne, de nomadiske Finlapper, imod det yderste Norden, hvor vi, den Gang som nu, finde dem i de nordligste Egne af den scandinaviske Halvø, som den norræne Folkestammes Naboer. Da Pytheas paa Østersøens Sydkyst har omtalt Ostiaierne, saa er det sandsynligt, at et Folk, saaledes benævnt, allerede til hans Tider (hans Reiser 330, 300 f. Chr.) har beboet Havkysten, hvor Tacitus 400 Aar senere sætter sine Æstyer, de tschudiske Ester. Rusland beboes nu og har været beboet langt tii bage i Tiden af finlappiske, tschudiske og sclaviske Folkefærd, af hvilke de tyende første høre til en gan ske anden Folkeæt end Nordmændene, de sidste ikkun ere langt ude beslægtede med dem. Tschuderne (Finlændinger og Ester) benævne endnu Svenskerne ruotzi o: Russer og Ruotzalaine (Estisk ruot zolane) d: Russer-Folk, hvorimod de benævne Ruslands sclaviske Indbyggere Vænelæine oj Vender-Folk. Ruot zalaine ogßuotzalane gjenkjendes i et ældre berømt Folke navn Roxolaner, Rosolaner, som af den gotiske Konge Her68 manrik lagdes under Goterne, hoede i Egnen ved Dnie per. Hermanrik dræbtes af to Roxolaner 374 efter Chr. Roxolaiiernes Stamme forsvandt med Normæn dene ; Roxolaner ere Russer, Navnet har været brugt af Tschuderne. I det Nordlige af det Europæiske Rusland var før Begyndelsen af vor Tidsregning en talrig og vidtfor grenet Folkestamme, Tschuderne, saaledes beuævnt af Sclaverne og af Normændene o: de om Østersøens øst lige Kyst boende Finlændinger (Qvæner, Jemer, Kare ler) Ingrer, Ester, Liver og Hovedbefolkningen af Lan dene i Nord for de store russiske Indsøer og omkring Dvina (i Permien el. Bjarmaland) lige til Siberiens Græud ser. Scyther og Tschuder ere oprindelig en og sam me Folkestamme; at denne i Landene ved det sorte Hav og Tanais har staat i Berørelse med den Norræne, me dens begge vare usplittede, begges Adsplittelse er fo regaat paa en Tid og i en Retning. Iblandt Herodots Folkefærd er den Stamme, der under de angivne Forholde til Scytherne kav omfatte baade Normænd og Roxolaner som et endnu usplittet Helt, Budinerne (Odins-Dyrkerne). Budineriie ide mid terste Volga-Egne stode ikke alene i Berørelse med Scy therne, men Beliggenheden af deres Bopæle, deres Nabo skab og Forbund med Sarmaterne gjør det begribeligt at de, trykkede fra Østen, kunde gjøre fælles Sag med disse sidste i et Indfald paa Scythernes Enemærker, dels sø ge Tilflugt i modsat Retning, mod Norden. Herodots Budiner ere den Folkestamme, som Scytherne kaldte Ruotsalane, baade i dens Helhed, medens den boede i Volga-Egneue, og i dens Adsplittelse? da dens ene Gren (Normændene) fandt nye Boliger i vort Norden, den69 anden (Grækernes Roxolaner) i Forbindelse med Sar materne, og tildels indbefattet under deres' Navn, be satte de fordums Scythiske Lande mellem Don og Dnieper. Vi ere da komne til en Slutning, der, i det den oplyser Sammenhængen mellem Normændenes tschudi ske Navn Ruotsolane og det hos de Græske og Ro merske Skribentere forekommende Folkenavn Roxola ner tillige forklarer Scythernes Forsvinden fra Egnene ved det sorte Hav. De ere, for at undgaa Trykket af Sarmaterne, efterhaanden vegne mod Norden, og kom ne til Landene paa Østersøens østlige Side og det Nord lige af Rusland, hvor de have sat sig fast og ere blev ne Stamfædre for de der endnu boende tschudiske Fol kefærd. Ere Pytheas's Ostiaier de tschudiske Ester, og disse følgeligen i det 4de Aarhundrede før Chr. i de res nuværende Bopæle ved Østersøens Østkyst, saa vin der Formodningen Styrke, thi de tschudiske Ester maa vi antage for Scyther, indvandrede fra sydligere Egne. Omtrent 400 Aar før Chr. er den store Folke-Be vægelse indtruffen, der førte de Germaniske, Sclaviske (Sarmaliske) og Tschudiske Folkefærd til deres nuvæ rende Bopæle i Europa. Indeklemt imellem Tschuderne i Vest og Alanerne i Øst maatte den Norræne Stammes Vei falde mellem Dvina -Floden og de store russiske Indsøer og efterhaanden føre den til Egnene mellem det hvide Hav og den hotniske Bugt. I disse Egne finde vi en urgammel Befolkning af Fin-Lapper, en raa, i nomadisk Jægerliv levende, men dog ukrigersk Folkestamme, i

Sprog nær beslægtet70 med Tschuderne, og ligesom disse af den turranniskc Folkeæt. At denne Stamme engang har havt det nu værende Finland inde, før det besattes af de tschudiske Qvæner, Jemer og Kareler, er utvivlsomt, ligesom og at den, tilligemed andre nærbeslægtede vilde Jæger- Stammer — i den fjerneste Oldtid har været vidt spredt over det nordlige Europa, til hvis yderste Kanter den efterhaanden af andre Folkefærd er bleven forlrængt. Vi kunne, ifølge alt hvad forhen er udviklet, ei antage andet, end at finlappiskc Folkefærd allerede have flak ket om i Dvina - Egnene, da den Norræne Stamme paa sin Vandring fra Østen kom didhen; det er ogsaa let begribeligt, at de vidt adspredte, ukrigerske Hobe af Vilde ei kunde lægge synderlig Hindring i Veien fol dens Fremgang. Findes i hine Egne ingen Spor efter hin Stammes Ophold, da er det fordi Opholdet kun har været kortvarigt. Bestandig fremadtrængt af de bag den fremvæltende Folkeskarer og desuden i et Land, hvis Natur havde lidet Tiltrækkende for Folk fra syd ligere Egne, var det i sig selv ganske rimeligt, at den kun stundede fort i den Retning, hvori den engang var stødt, og hvor Veien stod den mest aaben. Normændene vare efterhaanden komne paa Nord siden af Tschuderne, og saaledes var uden Tvivl For holdet, da begge Folkestammer stodte sammen i det nu værende Finland. Her udbredte Tschuderne sig fra Syden. Det var naturligt, at Normændene, fremfor at indlade sig i en uvis Kamp med disse vist nok stærke og krigerske Folkefærd, foretrak at drage uhindret frem i en nordligere Retning imellem de svage Finlapper. Imidlertid maa en eller anden Begivenhed have foran lediget Svearnes Afsondring fra Hovedstammen, derfortsatte sin Vandring nord om Bugten igjennem det nuværende Svensk Lapland; i disse Egne kunde Landet ikke i høi Grad friste til et stadigt Ophold, og des uden maa vi antage, at de ogsaa i disse Egne snart ere blevne trængte fra Østen af tschudiske Folkefærd, især Qvænerne.

Toget fra Volga-Egnene til den scandinaviske Halvø synes ikke at have kunnet medtage stort over 100 Aar; og vi maa saaledes slutte, at Stammens Hovedstyrke allerede ved Aar 300 før Chr. har naat Kjølen.

I Volga - Egnene havde den rimeligvis for største Delen levet i Nomade Stand, under dens Flytning var ingen Anledning til at forandre denne Levemaade.

Det Strøg, som nu udgjør de svenske Lapmarker, blev liggende som en Grændse imellem Normændene og Tschuderne — en vidtstrakt Ørken, gjennemstreifet af adspredte Finlappiske Nomade - Familier, der baade fra Vest og Øst foruroligedes af deres krigerske Na boer. Endnu et Aaiiusinde senere se vi Normændene idelig at drage over Kjølen ind i hine Ørkener for at beskatte Finlapperne og bærje paa Qvæner og Kareler, hvilke dog ogsaa ad samme Veie ikke sjelden gjorde Normændene Gjengjeld. (Rasks Afh. ID. S. 314).

III.

Forinden det Kongl. Kirke-Departement tilstillede Nordlandenes og Finmarkens Biskop min Side 31—38 anførte underdanigste Ansøgning til Betænkning indhentede det forhenværende Provst og Sognepræst i fortsatte sin Vandring nord om Bugten igjennem det nuværende Svensk Lapland; i disse Egne kunde Landet ikke i høi Grad friste til et stadigt Ophold, og des uden maa vi antage, at de ogsaa i disse Egne snart ere blevne trængte fra Østen af tschudiske Folkefærd, især Qvænerne.

Toget fra Volga-Egnene til den scandinaviske Halvø synes ikke at have kunnet medtage stort over 100 Aar; og vi maa saaledes slutte, at Stammens Hovedstyrke allerede ved Aar 300 før Chr. har naat Kjølen.

I Volga - Egnene havde den rimeligvis for største Delen levet i Nomade Stand, under dens Flytning var ingen Anledning til at forandre denne Levemaade.

Det Strøg, som nu udgjør de svenske Lapmarker, blev liggende som en Grændse imellem Normændene og Tschuderne — en vidtstrakt Ørken, gjennemstreifet af adspredte Finlappiske Nomade - Familier, der baade fra Vest og Øst foruroligedes af deres krigerske Na boer. Endnu et Aaiiusinde senere se vi Normændene idelig at drage over Kjølen ind i hine Ørkener for at beskatte Finlapperne og bærje paa Qvæner og Kareler, hvilke dog

ogsaa ad samme Veie ikke sjelden gjorde Normændene Gjengjeld. (Rasks Afh. ID. S. 314).

III.

Forinden det Kongl. Kirke-Departement tilstillede Nordlandenes og Finmarkens Biskop min Side 31—38 anførte underdanigste Ansøgning til Betænkning indhentede det forhenværende Provst og Sognepræst i72 Øslfinmarkens Provsti, senere residerende Kapellan til Lier *) Fritzners Formening. 3led Hensyn til hvorvidt det qvænske Sprog er nødvendigt som 3leddelelsesmiddel mellem Præsterne og deres 3lenigheder i Finmarkens Amt anfører reside rende Kapellan Fritzner, at der dersteds vel findes et ikke übetydeligt Antal Qvæner, som til forskjellige Ti der ere indvandrede; men at disse, paa Grund af at de af egen Drift og efter egeH Tilbøielighed ere indvan drede, ikke kunne have de samme Krav paa nogen sær deles — ved deres særskilte Nationalitet foranlediget — Omsorg, som Lapperne, der maa anses som Landets op rindelige Indbyggere. 3len hvad Qvænerne saaledes ikke kunne kræve, det tilsiger dog for en Del kristelig Kjærlighed og sand Statsklogskab at gjøre, hvor det ikkun kan ske uden altfor overdrevne Uleiligheder og uforholdsmæssi ge Opofrelser. Saalænge det ikke kan miskjendes, at sand kristelig Oplysning indeholder den paalideligste Sikkerhed for et ønskeligt Borgersind hos Laudets Ind byggere, bør Statsstyrelsen ogsaa medvirke til, at en saadan Oplysning bliver almindclig udbredt, og kan dette for Qvænernes Vedkommende ikke ske uden igjen nem deres eget Sprog, bør den kristelige Religionslæ rer lettes Adgangen til at tilegne sig dette. 3len lige som dette ikkuns er et Nødmiddel og derhos ofte mø der store Vanskeligheder, maa Statsstyrelsen ogsaa la de det være sig magtpaaliggende at hæve denne Sprog forskjcllighed mellem Landets oprindelige Indbyggere og de Indvandrede, eller idetmindste deres Eftcrkom mere, hvilket anføres saameget lettere at kunne ske, !:) nu Sogucpræst til Vansp Menighed i Cbristiansands Stift.som Qvænerne ialmindelighed bo paa saadanne Steder, hvor de have daglig Omgang med Norske eller Lap perDette finder kuns Sted paa Vadsø, se Side 2., og hvor de qvænske Børn med Held kunne under vises i det norske eller lappiske Sprog. Herpaa anfø rer residerende Kapellan Fritzner selv at have havt de glædeligste Erfaringer, saa at endog Qvænerne selv ha ve erkjendt Gavnligheden af hans Bestræbelser i denne Retning, omendskjont de i Begyndelsen mød te Uvilje og 3lodstand hos Enkelte. Navnligen ere mange qvæn ske Børn af ham blevne forberedede til Konfirmation i disse Sprog efter tidligere at have modtaget Skoleundervisning.

Uagtet residerende Kapellan Fritzner saaledes an tager, at man paa ingen 3laade bør vcdligeholdc en qvænsk Nationalitet inden vort Lands Grændser, hvor af mange baade nærmere og fjernere Ulemper antages at ville blive en temmelig sikker Følge, saa formener han dog, at man heller ikke paa den anden Side bør fordre, at de i en modnere Alder Indvandrede skulle kunne blive norske. Vil man derfor ikke aldeles for- sømme disses Trang til kristelig Oplysning og Opbyg gelse, anser han qvænsk Sprogfærdighed fornøden og ønskelig hos Præsterne i flere af Finmarkens Præste gjeld. Blandt saadanne nævnes Lyngen, Skjervø, Alten- Talvig, Hammerfest og Vadsø, ligesom qvænsk Sprog kundskab ogsaa antages at ville komme til Nytte i de fleste nordenfor Tromsø beliggende Præstekald.

Ved Besættelsen af disse tror han derfor, at der bør tåges noget Hensyn til Ansøgcrncs mulige Kund skab ogsaa i dette Sprog.74 Efterat Sognepræst Stockfleth er kleven gjort be kjendt med foranførte af residerende Kapellan Fritzner fremsatte Bemærkninger, har han, i Forbindelse med den i Departementets ovennævnte Foredrag omhandlede underdanigste Ansøgning fra ham, indgivet 2de under danigste Forestillinger af 28de December 1846 angaaen de de hcromhandlede Gjenstande. Den ene af disse in deholder underdanigst Forslag om : 1) hvorledes Afhol delsen af offentlige Foredrag over det lappiske Sprogs Studium varigen og hensigtsmæssigen kan realiseres, og 2) hvilke geistlige Embeder for Fremtiden skulle kunne gjøre Fordring paa lappisk Sprogkundskab hos deres vordende Præster. Angaaende det første Punkt har Sognepræst Stockfleth bemærkct, at iblandt de flere theologiske Candidater, som i længere Tid have benyt tet hans Ophold i Christiania og de af ham udgivne lappiske Bøger for at studere dette Sprog, har Andreas Friis, der er theologisk Caudidat med bedste

Karakter fra Aaret 1844, bestemt sig til udelukkende at anvende sin Tid til at studere det lappiske Sprog, det med sam me nærbeslægtede finlandske (qvænske) og de flere be slægtede Sprog samt disse Folks Historie, 3lylhologi m. m., Sprog- og Folkeslægter, hvis historiske og phi lologiske Værd og Vigtighed, saavel i Almindelighed, som navnligen og isærdeleshed for de nordiske Riger stedse mere og mere anerkjendes og gjør sig gjælden de, og hvis Studium stedse mere og mere paakræves. Han tilføier derhos, at, naar Friis, som i Begyndelsen af Aaret 1845 begyndte disse philologiske Studier, end nu i 2 Aar uafbrudt og udelukkende anvender sin Tid til disses Fortsættelse under Supplikantens Veileduing, og derefter i Aaret 1849 tiltræder en Reise til Finmar75 ken, svensk Lapmarkcn og det nordlige Finland, vil han i Løbet af ovennævnte Aar have erhvcrvet sig den nød vendige saavel theoretiske som praktiske Kyndighed for i Tilfælde, at afløse Supplikantens offentlige Foredrag ved Universitetet i de omhandlede Lærefag. I den anden ovenfor nævnte underdanigste Fore stilling har Sognepræst Stockfleth nærmere omhandlet Qvænerne og de qvænske Sprogforholde i Finmarkens Amt. I denne Anledning anfører han foreløbig, at der ved Bedømmelsen af disse Forholde maa tåges Hensyn til, at Amtet er en Grændseprovinds, omringet af Sve riges og Ruslands qvænske Provindser, med hvis Ind vaanere Norges Qvæner leve i uafbrudt og umiddelbar Forbindelse, hvoraf atter følger, at Sammenstød og Krydsning af disse Rigers 3lennesker og Sprog er uundgaaelig, ligesom det paa Grund heraf maa anses for en absolut Umulighed, at det qvænske Sprog i Fin marken kan uddø eller fortrænges. Efter dernæst at have paapeget den Liberalitet og Velvilje, som baade den svenske og russiske Regjering lade Qvænerne og deres Sprog vederfares, sasvel i Kirken og Skolen som i det daglige Liv, hvad enten der ere faa eller mange ikke qvænsktalende 3ledlemmer af 3lenighederne, — Noget, som formenes at burde tåges til Eflertanke og under Overveielse af Normændene ved deres Bedøm melse og Behandling af Qvænerne og deres Sprog, — gaar Sognepræst Stockfleth over til at fremstille de i Norge værende Qvæners Stilling til den norske Stat, deres Karakter og øvrige Forhold, hvoraf Departemen tet skal tillade sig underdanigst at fremhæve Følgende: At betragte og behandle Qvænerne i Finmarkens Amt blot som Fremmede, til hvilke Norge ikke staar i76 woget nærmere Forpligtelsesforhold, er mindre rigtigt; i flere Generationer har nemlig dette Folk været i Lan det, ja mange af dem ere endog meget ældre i Amtet end de Norske; Qvænerne ere frivilligen indvandrede til Finmarken, en stor Del af den norske Befolkning blev opsendt. Over iet Aarhundrede ere Qvænerne Aar efter andet blevne optagne som norske Borgere og indskrevne i norsk Mandtal uden at kunne et norsk Ord, samt uden anden Førpligtelse i den Henseende end at betale Tingtolk. De ere desuden ikke uden Fortjeneste af Amtet, idet de ligefra deres Ankomst have bidraget til den norske Stats og Statskirkes Vel være og Opretholdelse. De have selv overlaget alle Omkostninger ved deres Børns Undervisning i deres 3lodersmaal, medens de yed Siden heraf have bidraget til de faste Skoler, hvilket alene er kommet Normæn dene tilgode. Britisk Generalkonsul Crowe, der ien lang Række af Aar har opholdt sig i Finmarken, her skildret Qvænerne som et opvakt, virksomt, industrielt og sparsommelig! Folk, uden hvis Hjælp intet Foreta gende, som er afhængigt af Haandarbeide, det være sig Bjergværksdrift, Spidsbergfangst eller Bankfiskeri, kan drives med noget Held, — ligesom ingen Samling af den arbeidende Klasse — det være sig Engelske, Nor ske eller af et andet Folk — i det Hele kunde have opført sig bedre end den qvænske Arbeidsstyrke. Paa samme Maade bedømmer ogsaa Sognepræst Stockfleth efter et snart 22aarigt Bekjendtskab Qvæ nerne, idet han tilføier, at de i moralsk og physisk Kraft staa over baade Lapperne og mange af Finmar kens norske Bafolkning, ligesom de ogsaa lægge for Dagen en betydelig Grad af Selvfølelse. Naar deres77 Sprog vederfares samme Anerkjendelse og liberale Be handling som i Nabostaterne, vil denne Kraft og Selv følelse hindres fra at udskeie og gives en for Stalssam fundet rigtig og heldig Retning, medens det derimod er at befrygte, at Qvænerne, hvis de norske Præster ikke, ligesaavel som de svenske og russiske Nabopræ ster, lægge sig efter deres Sprog, — ville anse sig nødsagede og berettigede til selv at sørge for deres Kirke- og Skoleanliggender og løsrive sig mere eller mindre fra den norske Statskirke. , Qvænerne, hvis An tal i Amtet er 2,687, bo ikke Enkelte hist og her, men samlede paa enkelte Steder, hvor de derfor ogsaa i Hen seende til Antallet have Overvægten. Som Følge lier af have de ikke alene gjennem flere Generationer ved ligeholdt Sprog og Sæder, men endog for en stor Del overført deres Sprog paa deres Naboer. I Lyngens Præstegjeld, hvis Befolkning udgjør 2,316 3lennesker, hvoraf 436 ere Qvæner, 1,460 Lapper og 420 Norske, tales saaledes det qvænske Sprog baade af Normænd og Lapper. Derimod have Qvænerne meget vanskeligt for at lære det norske

Sprog, og navnlig at tilegne sig det i den Grad, at de i samme kunne fatte saa abstrak te og høie Lærdomme som den hellige Skrifts. Qvæ nernes Kjærlighed til deres Fædres og 3lødres Tunge maal er derhos i sin Grund ligesaa agtværdig og ær værdig som Norinændencs og Svenskernes til deres, og det er saa langt fra, at en venskabelig og liberal Ag telse for Qvænernes Tungemaal fremkalder eller nærer deres Overmod, Trods eller Stivsind, at en saadan Fremgangsmaade stedse har havt en velgjørende Ind flydelse paa deres Gemyts Bøielighed, samt fremkaldt en forhøiet Lydighed. Idet Sognepræst Stockfleth saa78 ledes antager, at hverken Qvænerne eller deres Sprog lader sig uddrive eller udelukke fra Finmarken, hvor de ikke have foranlediget nogen uretmæssig Fortræng sel af Landets oprindelige Indvaanere, — anfører han til Slutuing, at Nødvendigheden af at benytte Qvæner nes Sprog, allerede er fra offentlige Autoriteters Side bleven crkjendt, dels derved, at der skaffes dem Sko lelærere, der kunne tale baade Qvænsk og Norsk, nåar de selv ville bidrage dertil, dels derved, at Eden og dens Forklaring, som ikke engang deres Tinglolke kun de gjengivc i det qvænske Sprog, er foranlediget over sat paa Qvænsk, samt udgiven i Trykken og fordelt. I Henhold til det Anførte har Sognepræst Stock fleth underdanigst foreslaaet, at det paa den 3laade og i de Udtrykke, som det naadigst maatte behage Hans 3lajestæt, maa blive offentligen kundgjort, at qvænsk Sprogkundskab vil komme i naadigst Befraglning ved Ansættelse i følgende geistlige Embeder: 1) I Østfinmarkens Provsti: Vadsø og Næsseby Præ- stegjeld. 2) I Vestfinmarkens Provsties samtlige Præstegjeld. 3) I Tromsø Provsti: Tromsø, Lyngen og Skjervø Præstegjeld. Tromsø Biskop har paa given Anledning i det Væ sentlige ytret Følgende: 3led Hensyn til Qvænerne ytrer Biskoppen sig al deles paa samme 3laade som residerende Kapellan Fritz ner, med hvilken han ogsaa er enig i, at der for ef ternævnte Sognekalds Vedkommende bør tåges noget Hensyn til Ansøgerues Kundskab i det qvænske Sprog, nemlig: Vadsø og Næsseby Præstegjeld i Østfinmarkens79 Provsli; Kistrands, Hammerfests og Alten-Talvigs Præ stegjeld i Vestfinmarkens Provsti; Skjervø, Lyngens og Tromsø Præstegjeld i Tromsø Provsti. Sluttelig be mærker Biskoppen, at det anses af Vigtighed, at der afgives naadigst Bestemmelse om, nåar norsk og nåar lappisk eller qvænsk Gudstjeneste skal afholdes i de Kirker, hvortil sogne baade Norske, Lapper og Qvæ ner, og hvor Præsterne kunne prædike i alle 3 Sprog eller 2 af disse. Han befrygler nemlig, at, saalænge ikke faste Bestemmelser haves, ville Flere reise til Kir kcrne for at overvære Gudstjenesten paa de Dage, da den holdes i et Sprog, som de ikke forståa, og saale des blive skuffede i deres grundede Haab om Opbyg gelse. Saadanne Bestemmelser antages vel at burde fastsættes særskilt for de enkelte Kald i Forhold til de flere eller færre 3lenighedslemmer, der forståa dette eller hint Sprog og til hvor ofte Gudstjeneste holdes i Kirken m. 31.; men i Almindelighed kunde dog be stemmes, at i de Kirker, hvortil sogne flere baade norsk og lappisk Talende, skulde i Analogi med N. Lovs 2— 4—5 holdes Gudstjeneste i det lappiske Sprog paa den anden af Høitidsdagene, paa Løverdagene, samt paa Da gen før Christi Himmelfartsdag og Bededag, paa alle de øvrige Helligdage derimod i det norske Sprog. Er der flere Qvæner i 3lenigheden, og Præster kan Qvænsk, bør Gudstjeneste holdes i dette Sprog, istedetfor paa lappisk, hver 3die Løverdag, dog oftere eller sjeldne re, eftersom Qvænernes Antal forholder sig til Lapper nes. Forsaavidl de Norske maatte befindes herved at blive formeget begunstigede, bemærkes, at disse ere vante til og formentlig ifølge Lovgivningen berettigede til at fordre Gudstjeneste afholdt i deres Sprog hver80 Søn- og Helligdag, ligesom man ved en saadan Be stemmelse ikke berøver Lapperne eller Qvænerne No get, som. de før have havt, men derimod giver dem, hvad de tidligere have savnet. Det Kongl. Kirke - Departements underdanigste Ind stilling til Hans Majeslæt Kongen. I Indstillingen, der omfatter saavel de lappiske som qvænske Forholde, anfører Departementet: Under sin Syslen med det lappiske Sprog og med særligt Hensyn til Forholdene i Finmarken, kom Sog nepræst Stockfleth imidlertid mere og mere til Overbe visning om Nødvendigheden af ogsaa at lægge sig ef ter det Qvænske eller Finlandske, hvorfor han, efter dertil ved naadigst Resolulion af 16de Juli IS3B at være bleven tilstaaet 300 Spd., i denne Hensigt fore tog en Reise over Stockholm til Helsingfors i Stor hertugdømmet Finland, hvorfra han — efter 3 a 4 3laa neders Fraværelse — ifølge med 2de Fiulændere, hvis Hjælp han agtede at benytte for at erhverve den for nødne praktiske Øvelse i Sproget, atter begav sig til Christiania for at forlsætte sin tidligere Virksomhed og i Forbindelse hermed tillige Studiet af det qvæn ske Sprog. Saavel under dette som under sine senere Ophold i Christiania har Sognepræst Stockfleth desu den givet Veiledning i det lappiske Sprog til Stude rende, af hvilke enkelte senere ere blevne ansatte som Præster i Finmarken. For" aldeles at kunne opoffre sig for Studiet og Bearbeidelsen af det lappiske

og de dermed beslægte81 de Sprog, samt for fri og uhindret af et særskilt Kabbs Pligter at kunne virke for det lappiske Folks Vel i det Hele, ansøgte Sognepræst Stockfleth i Aaret 1839 om Afsked i Naade fra Lebesby Sognekald, samt om i 8 Aar naadigst at blive tilstaat en fast aarlig Løn af det Offentlige, stor 1,200 Spd., foruden et Reisestipen dium i de 4 første Aar. Efterat denne underdanigste Ansøgning var ble ven indvilget ved naadigst Resolution af Ilte Septbr. 1839, navnlig saaledes, at der tilstodcs ham i 8 Aai*? regnede fra Iste Deceinher 1838, en aarlig Løn af 1200 Spd. og i 4 Aar, regnede fra Iste Desember 1839, et aarligt Rcisestipendium af 300 Spd., forlod Stockfleth i Juli 3laaned 1840 Christiania. Fra denne Tid indtil Marts 31aaned 1845 har han under idelige Reiser, dels i de svenske Lapmarker og russisk Finland, dels i Finmarken og de Egne af Nordland og Thrond hjems Stift, hvor der fandtes Lapper eller Qvæner, uaf brudt været beskjæftiget med disses Undervisning og navnlig med at gjøre dem bekjendt med det nye Skrift sprog, med at veilede deres Præster og Skolelærere i Sproget, samt i det Hele med at sørge for det lappi ske og qvænske Folks Oplysning og aandelige Vel, idet han ved Siden heraf har udvidet sine egne saavel theoretiske som praktiske Kundskaber i Sproget m. V. Efter sin Tilbagekomst til Christiania har han fortsat sine literære Arbeider, og navnlig forberedet Udgivel sen af et lappisk Lexikon og Bibelen i det lappiske Sprog, af hvilken sidste nogle Bøger i Aaret 1849 kunne ventes at ville udkomme i Trykken paa det nor ske Bibelselskabs Bekostning. Ligeledes har han frem deles givet Enhver, der har ønsket det, Veiledning i82 bemeldte Sprog, siden Begyndelsen af 1846 saavel ved offentlige Foredrag paa Universitetet som ved privat Undervisning hjemme i sit Hus. Denne Undervisning, hvortil har været anvendt 8 a 10 Timer ugentlig, og som har været benyttet af et Antal indtil 18, dels Kandidater, dels yngre Studerende, har været indrettet saaledes, at han i visse Timer har foredraget Sprogcls Grammatik, Folkets Historie og Mythologi og i andre Timer hjemme i sit Hus meddelt den mere detaillere de Undervisning ved at overhøre Pensa i Grammatiken med Øvelser i Læsen, Oversættelse o. s. v., hvorved de Studerende have været fordelte i Partier fra 1 til 4 ad Gangen. Ved naadigst Resolution af 29de December 1838 er til 2de Finlænderes Ophold i Christiania bevilget 200 Spd. Forinden Departementet gaar over til punktvis at omhandle de ovenanførte Forslag, skal man tillade sig endvidere at forudskikke den almindeligc Bemærkning, at det, efter de fremkomne Erklæringer, maa ansees i og for sig rigtigt, og derhos efter den Maade, hvorpaa Departementet vil tillade sig at foreslaa Sagen ordnet, heller ikke i andre Henseender kan vække nogen Be tænkelighed, at lade de Foranstaltninger, der blive at træffe for Lapperne, ogsaa omfatte Qvænerne og deres Sprog, hvilket for Fremtiden ikke vil paakræve nogen særskilt pekuniær Opoffrelse, blandt Andet med Hensyn til at dette Sprog har en Literatur. 1) At der for Fremtiden afholdcs offentlige Foredrag over det lappiske og qvænske Sprog, maa ogsaa Departementet anse som en uafviselig Nødvendig hed, hvis man ikke vil udsætte sig for at disse83 Sprog efterhaanden skulle komme til at tælle fær re og færre Dyrkere blandt de theologiske Stude rende, navnlig i Tilfælde af, at Udsigterne til geist lig Befordring maatte blive bedre, end de for Ti den ere. Man tror i saa Henseende — med Hen visning til de forudskikkede almindelige Bemærk ninger — at kunne indskrænke sig til her at ytre, at det ingenlunde er at vente, at 3lænd, hvem ik ke særegne Interesser bestemme til at søgé Ansæt telsc i Rigets nordligste Egne, skulle foretrække — naar Veiledning ei bydes — allerede her at paabegynde disse Sprogs Studium, da det dog vel er klart, at det maa koste langt større Anslræn gelse i fornøden Grad at tilegne sig Sproget alene ved Hjælp af literære Hjælpemidler, end naar Ved kommende tillige samtidigt kunne have Anledning til at høre det tale og selv at øve sig deri. De partementet kan intet Væsentligt have at bemærke ved den Maade, hvorpaa de sagkyndige Mænd, hvis Dom ovenfor er refererel, have tænkt sig Anord ningen af Foredragene i Fremtiden. Saa vist som det nemlig maa anses at være, at de heromhand lede 2de Sprog maaske mere end andre kunne til trænge videnskabelig Bearbeidelse, saa klart fore kommer det Departementet, som allerede antydet, at det vilde være ønskeligt, om ikke nødvendigt, for at Øiemedet kan opnaaes, at de Studerende erholde Anledning til at høre Foredrag i praktisk Retning og Øvelse i at tale Lappisk og Qvænsk. Det er dog neppe Tiden nu at indlade sig paa nøiere at drøfte de Foranstaltninger, som i Frem tiden maatte være at træffe, og det saameget min-84 dre, som man formentlig netop i en 3laterie som denne kan behøve forud at indsamle al den Erfa ring, som herefter maatte kunne vindes, indtil Sa gen tiltrænger endelig at anordnes. Departemen tet sigter herved til, at Sognepræst Stockfleth end nu i nogle Aar har tilbudt sin Medvirkning til den af ham med saa megen Varme omfattede Sags Fremme, samt at det i dens nærværende Stilling vel maa være en Selvfølge, at der ikke kan blive Spørgsmaal om

at overlade Foredraget af de her omhandlcde Sprog, navnlig det lappiske, til hvis Studium der endnu savnes de tarveligste literære Hjælpemidler, til nogen Anden end Sognepræst Stockfleth selv, forinden denne har kunnet fuldfø re sine Arbeider i sidstnævnte Retning, fornemme lig de lexikographiske, og af hvilket saaledes for øvrigt. ogsaa Tiden for Udførelsen af den af ham paatænkté nye 3lissionsreise til Finmarken i et hvert Tilfælde antages at maatte blive afhængig. Men først nåar Sognepræst Stockfleths saaledes betingede midlertidige Docent - Virksomhed er op hørt, hvilket Departementet forudsætter ikke vil ske paa længere Tid, antages Foredraget af det lappiske og qvænske Sprog at tiltrænge nogen nærmere endelig Anordning. Naar Departementet efter disse Bemærkningcr gjentager, hvad man ved en tidligere Leilighed har tilladt sig at ytre, nem lig at der er al Grund til at skjænke Sognepræst Stockfleths Forslag en Tillid, som ikke hidtil er bleven skuffet, samt at hans Sagkundskab og hans Interesse for sit Værk maa fremdeles være til strækkelig Borgen for, at den af ham lagte Plan85 til dets Forlsættelse er hcnsigtsmæssig, hvilket derhos ved den af vedkommende Biskop afgivne Erklæring maa ansees bestyrket, haaber Departe mentet at have tilstrækkelig begrundet sit neden staaende Forslag om, at det skal overdrages Sog nepræst Stockfleth i det af ham nævnte Tidsrum at vedblive sin Virksomhed for det Første ved at bearbeide Sproget, samt ved at afholde offentlige Foredrag over samme, uden at der tillige for Ti den afgives nogen nærmere Bestemmelse betræffen de hans Virksomhed. Skulde han inden Udløbet af dette Tidsrum uden Hindring i andre Henseen der kunne forelage den paatænkte Missionsreise til Finmarken, bør han vistnok understøttes til at rea lisere denne Plan, hvoraf der med saameget større Grund maa kunne ventes gavnlige Resultater, som hau allerede er i Besiddelse af et udbredt Be- kjendtskab til Forholdene blandt den lappiske og qvænske Befolkning i Tromsø Stift. 3len for Ti den linder Departementet det ufornødent herom nærmere at udtale sig eller foranledige nogen ud trykkelig Bestemmelse afgiven. Da det ikke kan betvivles, at Sognepræst Stockfleth i Iver for sit Værk vil offre delte sin udelte Virksomhed, og han nu endog midlertidigt vil komme til at overtage Funktioner, der nærmest kunne sammenlignes med en Universitetslærers, vil det formentlig falde af sig selv, at man ikke unddrager ham nogen Del af den aarlige Understøttelse af Oplysningsvæse nets Understøttelsesfond, som hidtil har tilflydt ham, samt at denne maa blive at regne fra det Tidspunkt af, da hans tidligere Tjeneste egentlig86 2) udløb, uden at dette har medført nogen Afbry delse i hans Virksomhed, som tvertimod er stadigt fortsat netop i den Retning, den for Fremtiden er tænkt at skulle have. Forøvrigt skal Departementet med Hensyn til den ovenfor nævnte Cand. theol. Friis tillade sig at oplyse, at der af det til Stipendier i Overens stemmelse med Universitetsfundatsens § 48 bevil gede Beløb er tilstaat ham en Understøttelse af 200 Spd. aarlig for at lægge sig efter de herom handlede Sprog, hvilket Stipendium han forment lig kan ventes at ville beholde, indtil han har er hvervet sig de fornødne Kundskaber for at kunne, i Tilfælde, afløse Sognepræst Stockfleth som Do cent. Nogen særskilt Bevilling i dette Øiemed an tages saaledes ialfald for Tiden ikke under nogen Forudsætning at paakræves. Skulde der imidler tid desuagtet opstaa Spørgsmaal om i næste Bud gettermin at tilveiebringe Midler hertil, samt for saayidt det fremdeles maatte blive anseet nødven digt, at Candidat Friis foretager en Reise til Fin marken, svensk Lapmarken og Finland, antager Departementet, at de i saa Henseende fornødne, formentlig mindre betydelige Beløb, ville kunne bevilges som midlertidige eller tilfældige Udgifter, uden at nogen Bestemmelse desangaaende nu tå ges. Forsaavidt det er anseet nødvendigt eller bensigts mæssigt ogsaa gjennem særegne Refordringsreg ler at fremvirke den Tingenes Tilstand, at, saa vidt muligt, ethvert Kald, hvor den lappiske eller qvænske Befolkning har nogen Betvdenhed, kunde87 blive betjent af Præster med Kundskab i denne Befolknings Sprog, skal Departementet tillade sig foreløbigt at bemærke Følgende : Uagtet de Be stemmelser, hvorved Præster i Finmarken og de mindre Nordlandskald i sin Tid bleve givne naa digst Tilsagn om, at deres Tjeneste sammesteds skulde give fortrinlig Ret til anden Ansættelse, ved en kongelig Resolutiou af 23de April 1838 ere op hævede som mindre fornødne efter de senere ind traadte Forholde og Omsfændigheder, ere dog de lignende Tilsagn forblevne staaende ved 3lagt, hvorefler Ansæltelse i enkelte andre Poster, navn lig ved forskjellige Undervisningsanstalter, skulde medføre Forlrinsret for deres Indehavere til at an ses udenfor Ordenen med Hensyn til Adgang til Befordring. Endvidere er det naturligvis en Føl ge af Tingenes abnindelige Gang, at endel smaa og besværlige Kald, navnlig i Tromsø Slift, kun attraas af enkelte af de flere omtrent samtidige theologiske Candidaler, og at det derfor ikke sjel den ogsaa nu er Tilfældet, at disse, når de sene re konkurere om anden Befordring, have et meget forskjelligt Antal Embedsaar m. V. at paaberaahe

sig, uden at man just er berettiget til at tilkjen de de forsaavidt i formel Henseende bedst beretti gede den største Dygtighed. Departementet har en stadig Erfaring for, hvor yderst vanskeligt det er at forene deslige Tilsagn eller andre særegne Befordringshensyn med Billighed mod dem, som, ofte paa Grund af rent tilfældige Omstændigheder, ikke have lignende Hensyn at paaberaahe sig, og man tror derhos übetinget at maatte erklære, at88 man anseer al anden Afvigelse fra de alinindclige Konkurenceforholde, end den, der er begrundet i erkjendt Dygtighed for den ansøgte Post, for me get mislig. Det kan efter Departementets Forme ning ikke benægtes, at det vilde være en Tilbage gang lii et uheldigt Forhold, hvis der nu blev fastsat, at en Præst i visse udpegede Kald, fordi ban i sin Tid havde tilegnet sig lappisk eller qvænsk Sprogkundskab, skulde have anden fortrinlig Ad gang til Befordring derfra, end den, han kan sø ge i udvist Virksomhed og Dygtighed for det nye Embede, han attraar. Da man derhos tror at kun ne godtgjøre, at Tilsagn herom ialfald for Tiden ikke kan behøves for at fremme det Øiemed, hvor om her handles, skulde Departementet være af den Formening, at der ikke, saaledes som formentlig er tilsigtet af residerende Capellan Fritzner og Tromsø Biskop, bør blive Spørgsmaal om en For anstaltning som den nysnævnte. Under de nærvæ rende Forholde er Konkurencen om geistlig An sættelse saa stærk, at det maa ansees som en Uud tagelse, nåar en theologisk Candidat med bedste Charakter opnaar endog et af de ringeste geistli ge Embeder — selv i Tromsø Stift — forinden hau har naat 30 Aars Alderen, eller Candidater med ringere Charakter før de ere blevne 35 til 40 Aar gamle. Endnu behøves derfor visselig ik ke mere til at opmunlre Studiet af det lappiske og qvænske Sprog, cfterat offentlige Foredrag over disse ere anordnede, end at bringe til offentlig Kundskab, at der til Besiddelsen af Færdighed i disse Sprog vil blive tåget særligt Hensyn ved Be-.89 sæltelsen af vedkommende Embedcr. Idet man saaledes vil indskrænke sig til underdanigst at an drage paa Meddelelsen af et naadigst Tilsagn som det nysantydede, skal man med Hensyn til Spørgs maal om, hvorvidt Kundskab i Lappisk og Qvænsk bør opstilles som en übetinget Fordring til dem, der ansættes i visse Kald, eller for samtlige Kalds Vedkommende, hvorom der her er Spørgsmaal, ale ne ansees som en anbefalende Egenskab hos ved kommende Ansøgere, tillade sig underdanigst at ytre, at ligesom Departementet, i, Henhold til hvad man ved en tidligere Leilighed bar anført, frem deles anser det tvivlsomt, hvorvidt der er retlig Adgang til ved en almindelig naadigst Resolution at gjøre noget Tillæg til de lovmæssigen bestemte Kvalifikationer for en vis Art af Embeder, saale des maatte det vel i ethvert Tilfælde erkjendes at være det i formel Henseende Rigtigste og mest Passende, at en saadan yderligere og ueftergivelig Fordring til Aspiranterne til visse Embeder gjor des gjældende ved Lov. Men at bevirke en saa dan Lov udgiven, vilde formenllig allerede af den Grund være Udet hensigtsmæssigt, da de Forhol de, hvorom her handles, tildels ere meget afvex lende. Og om man derhos end gaar ud fra, at der Intet vilde være til Hinder for at gjøre en saadan Fordring til Ansøgerne gjældende alene i Kraft af en almindelig afgiven naadigst Resolution, saa har dog Departementet ikke i Sagen selv kunnet finde tilstrækkelig Grund til at anbefale en saadan Forholdsregel truffen, idet man maa anse den dels ufornøden for Øiemedet, dels skadelig i i i90 andre Henseender. Departementet maa med Hen syn hertil være enigt . med residerende Capellan Fritzner i, at Motivet til en saadan Forholdsregel, en speciel Varetagen af den lappiske og qvænske Befolknings Tarv, ingenlunde medfører, at de sær egne Fordringer til Vedkommende stilles saaledes, at man udsætter sig for at tabe mere i andre Hen seender end man .vinder derved, at Ansøgerne om et givet Embede ere i Besiddelse af den titnævn te Sprogkundskab. Ogsaa Departementet befryg ter, at Saadant vilde kunne blive Tilfældet, nåar middelmaadige Subjekter, der havde undladt at er hverve sig gode theologiske Kundskaber, vidste, at de som fremtidige Aspiranter til visse opgivne Kald kunde bøde paa denne Forsømmelse ved i liogen Tid at lægge sig efter Lappisk eller Qvænsk, og at de alene paa Grund lieraf vilde kunne for trænge de dueligste 3ledansøgere, som først efter deres Ansættelse vilde kunne tilegne sig Sprog kundskaben. For Øiemedet formenes det ialfald for Tiden at være fuldkommen nok, at det naa digst gives tilkjende, at efter en vis Tids Forløb vil der blive lagt særdeles Vægt paa oftnævnle Sprogkundskab ved visse Embedcrs Besættelse. Ogsaa en saadan Bestemmelse vil vel forsaavidt vække Theologernes Opmærksomhed, som de ville finde de almindelige Promotionsembeders Antal indskrænket derved, at de fleste af dem i Rege len ikkun ville kunne falde i deres Lod, som ere i Besiddelse af en Sprogfærdighed, hvorpaa der hidtil ikke har kunnet lægges săregen Vægt. 3len nogen retfærdig 3lisnøie vil Foranstaltningen dog91 ikke kunne fremkalde, nåar Bestemmelsens Form ikke udelukker Muligheden af, at

Hensyn til Sprog færdigheden kan opveies af andre Kvalifikationer, og når desuden Adgang er aabnet Enhver til at høre Foredrag over Lappisk og Qvænsk, samt For andringen først indtræder efter et vist Tidsrums Forløb. At Terminen, fra hvilken det nye Befor dringsprincip skal tåge sin Regyndelse, sættes til Iste Januar næste Aar, finder Departementet ikke at kunne vække nogen Betænkelighed, saavel for di Kundskab i bemeldte Sprog efter Departemen tets Forslag ikke vil blive noget aldeles Afgjø rende, som fordi allerede de hidtil befulgte Reg ler maa have vist Vedkommende, at de kunne ha ve Nytte af at ofre nogen Tid til Studiet af det lappiske Sprog, over hvilket Sognepræst Stock fleth desuden allerede har paabegyndt sine Fore drag i Forventning om Bifald til hans Plan. Den Prøve, som de Studerende skulle underka ste sig, antager Departementet at burde, ligesom Universitets-Examina, være offentlig og aflægges for den ansættendes Lærer i Lappisk og Qvænsk med Censorer. Hvilke Fordringer der i saa Hen seende skulle opstilles og hvorledes denne Exa men i det Hele bør indrettes, antages at maatte blive nærmere at bestemme i et udfærdiget Reg lement. 3lan formener, at det passende kan over lades til Departementet, efter indhentede nærmere Erklæringer fra Sognepræst Stockfleth og andre Sagkyndige, at anordne det i heromhandlede Hen seende videre Fornødne, hvortil man saaledes vil92 tillade sig at andrage om at blive meddelt naadigst Bemyndigelse. Det vil af de ovenanførte Erklæringer erfares, at der har hersket nogen 3leningsforskjel om, hvilke Kald der skulde blive at fremhæve som de, der gjøre Fordring paa lappisk eller qvænsk Sprogkundskab for deres lndehavere. Departementet har dog saameget mindre fundet nogen Betænkelighed ved i saa Henseen de i det Hele at holde sig til Sognepræst Stockfleths Forslag, som det ikke alene maa forudsættes, at han fremfor nogen Anden er nøie bekjendt med Forholde ne paa de forskjellige Steder, men ogsaa den foreslaae de offentlige Kundgjørelses Form vil levne Adgang til at tåge et forskjelligt Hensyn til Sprogkundskaberne, eftersom den lappiske eller qvænske Befolkning er tal rig eller ikke i Forhold til Stedets øvrige Folkémæng de, og det derhos ikke kan skade, men tvertimod med Hensyn til den forventede almindelige udbredte Inte resse for disse Sprogs Studium hlandt Theologerne, maa anses gavnligt, at mange Kald ere nævnte, om end der iblandt findes enkelte, hvor det maaske kunde forsva res, næsten at se bort fra hint Befordringshensyn, f. Ex. fordi den lappiske eller qvænske Befolkning maat te befindes at være liden eller at burde og uden Van skelighed at kunne modtage Undervisning i det norske Sprog. Til paa Forhaand at skjelne saadanne Kald fra de øvrige til nærmere Underretning for kommende An søgere, savner Departementet de fornødne detaljerede Oplysninger, som derimod, i Tilfælue, ville i Fremti den kunne tilveiebringes, forinden vedkommende Embe der kundgjøres ledige.93 Departementet kan af samme Grund beller ikke for Tiden nærmere udtale sig om den af Tromsø Biskop som hensigtsmæssig paapegede Foranstaltning, at faa bestemt, i hvilke Kirker og hvor ofte Gudstjenesten skal forrettes i lappisk eller qvænsk Sprog, hvorom det heller ikke for det Første kan være af Interesse at er holde Bestemmelser. I Henhold til det Foranførte, der af Statsraadets øvrige Medlemmer i det Væsentlige tiltrædes, indstilles underdanigst: 1) At det naadigst befales offentligt kundgjort, at fra Iste Januar 1849 vil der ved Besættelsen af de geistlige Embeder i efternævntc Distrikter blive tå get særligt Hensyn til de Ansøgere, der, overens stemmende med et af Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet approberet Reglement, have for den i det lappiske og qvænske Sprog ansatte Lærer med Censorer aflagt tilfredsstillende Prøve paa, at de hesidde Kundskab i bemeldte Sprog. Disse Distrikter ere: samtlige Præstegjeld i Øst og Vestfinmarkens Provstier, samt i Tromsø Prov sti Pastoraterne Tromsø, Lyngen og Skjervø j 2) At der af Oplysningsvæsenets Understøttelses-Fond naadigst tilstaaes Sognepræst N. I. C. V. Stock fleth, geistligt Medlem af Nordsljerne-Ordenen og Ridder af Dannebrogs - Ordenen, en aarlig Under støttelse af 1,200 Spd. for i en Tid af 5 Aar fra Iste December 1846 at regne at fortsætte Bearbei delsen af det lappiske Sprog mod at ban ved Si den heraf og om fornødiges indtil Udgangen afbemeldte 5 Aar overtager Foredraget af det lappiske, qvænske og de dermed beslægtede Sprog. Forestaaende Indstilling er af Hans Majestæt naadigst bifaldt den 24de Februar 1848.